

**KANISA MANIE
MUMA
MUMA**

by
J.C.Choate

Funded by
World Literature Publications
Winona, Mississippi

© Copyright, J.C.Choate Jaloso

4th corrected edition

First printing, 5,000 copies, 2022 - **Luo**

Second printing, 3,000 copies, 2024

InDesign Layout - Shane Fisher

Phone numbers:

0727655605

0731801419

Address:

Thomas A. Musick School of Preaching

P.O. Box 192

Ndhiwa, Kenya 49302

Funded by:

World Evangelism Publications

Winona, MS 38967

WECHE MANIE BUGNI

Puonj mokuongo: Tiend kanisa.....	4
Puonj mar ariyo: Biro mar kanisa.....	8
Puonj mar adek: Chakrouk mar kanisa.....	12
Puonj mar ang'wen: Kit kanisa.....	18
Puonj mar abich: Nying kanisa.....	23
Puonj mar auchiel: Chenro mar kanisa.....	28
Puonj mar abiryo: Donjo e kanisa.....	34
Puonj mar aboro: Kit lemo mar kanisa.....	39
Puonj mar ochiko: Tich kanisa.....	44
Puonj mar apar: Riwruok e kanisa.....	50
Puonj mar apar ga achiel: Kit puonj mar kanisa.....	55
Puonj mar apar ga ariyo: Sigand kanisa.....	60
Puonj mar apar ga adek: Kanisa ma kawuono.....	67

NG`E: Bugni olose kaka Muma kendo kaluwore gi puonj to nogoe juma ka juma e oboke mar rumb juma e piny Colombo, Sri Lanka.

PUONJ MOKUONGO TIEND KANISA

Onge ng'ama biro tamore ni Muma wuoyo kuom kanisa. Kanisa mar nga? Kanisa mane? Ochal nade? Penjo gi, gi mamoko, ibiro duokgi e saamowinjore, to gi e sechegi wadwaro ng'eyo gima kanisa en.

We wachak gi siemo gima ok en. Kanisa kaka owuoe e Muma ok en catholic, protestant, kata Jo-Yahudi. Ok en din, riwruok mag dinde, kata jo goro mag dinde. Bende ok en riwruok mag siasa, kata girube, kata bende udi mogerne romo. Koro ka ok en magi, kara en mane?

Ji mangeny okwinj tie kanisa nikech gikia nonro ne. Kamano ok giwinj thor mare, berne kata tichne. To Muma nyisowa maler tiend Kanisa. Wach kanisa nowuok e dho Greek ma en ekklesia, tiende ni jogo moluongi. koro kanisa gin jogo moluongi, kowuok epiny ruoth mudho kadonjo e epiny Ruoth wuode mohero (Jo Kolosai 1:13). En ringre Christo (1 Jo-korintho 12:27). Ma en jogo duto mawinjo wach Christo (Jo-hibrania 5:8,9), kendo gin jogo mowar kuome kendo omedi e kanisane (Mariko 16:16; Tich Joote 2:47). Eyo machielo minyalo ketego, kanisa en jogo maluwo kristo. Wach mar Kanisa nenore e Muma kuom weche ariyo. Mokuongo owuo kiore kanyiso joma oyiekuome e piny ngima, ma en gima ne Kristo ne ni go epache kanowacho ni "In Petro, tiende ni lwanda, ewi lwan-

dani ema nagerie kanisana, kata mana tho ok noloye” (Matthew 16:18). Nitie wes moko mang`eny ma tiend wach kanisa otigo eyo machal, kiwuoyo kuom kanisa. Matiendeni, kamoro amorama kanisa yudore e piny, ka en kanisa manie muma, ma en kanisa ma Yesu nowacho ni obiro gero. Mar ariyo, oti kode kanyiso kuonde majokristo chokore. Kuom ranyisi, kane Paulo ndiko ne kanisa mar Jo-Rumi, kendo kowuoyo gi kanise mopogore opgore, nowacho, “kanise mag kristo omosou” (Jo-Rumi 16:16). Ne ok owuo kuom kwan mar kanisni kaka dinde, to nowuoyo mana kuom kanisni mang`eny mag kristo mayudore gwenge.

Ka ilere matut, ibiro fwenyo ni muma wuoyo kuom kanisa man Ko-rintho, Efeso, Filipi kod mamoko. (1 Jo-korintho 1:2; Jo-Efeso 1:1; Jo-Filipi 1:1). Magi duto kelo bagni ne jomoko nikech giseketo pachgi epuonj mag dinde kende. Kata kamano okibisomo nying mag dinde e Muma. Ka wadhi nyime wayudo kiwuoyo kuome kwan mar Kase kendo kanisa ka kanisa gin mag kristo kaluwore gi gwenge magi wuoke, to kata kamano giduto gin kanisa achiel moriwo ji duto. En gima yot kadinde wich owilgo kendo ber ka wadok e Muma mondo wane kaka Nyasaye nochiwo kanisa.

Ka wadhinyime mano konyowa mondo wange gima kanisa en, onego wafweny ni Muma neno kanisa kaka chwech:

1. **Ringre Kristo.** En ringre Kristo ma e wi ringruog-

no (Jo-Efeso 5:23). Nitie mana ringruok achiel (Jo-Efeso 4:4), kendo ringruogno en kanisa achiel (Jo-Kolosai 1:18).

2. **Jood Ruoth.** tiend od Ruoth e Muma nyiso jo Nyasaye. Makonyowa ng'eyo ni kanisa en jo Nyasaye. 1 Timotheo 3:15 Paulo nowacho ni od Ruoth Nyasaye en kanisa mar Nyasaye mangima. Nyasaye en Wuoro to wan nyithinde (Jo-Galatia 3:26-27; Jo-Efeso 1:3).

3. **Piny Ruodh Nyasaye.** Piny Ruoth nyiso ruoth, to Kristo en e Ruoth (Fweny 17:14). To mondo ibed Ruoth, piny ruodhno nyakabedi seche go, kendo nobet (Tich Joote 8:12). Wan joge, piny e kare morito kendo singruok manyien e chikene. ma e kanisa (Mathayo 16:18-19).

4. **Puoth mzabibu mar Ruoth.** To Yesu e mzabibu to jochristo gin bad olemb mzabibu (Johana 15:1-8). To paro manka en tiyo e puoth mzabibu kendo nyago olemo ne Nyasaye. Mano e tiend kanisa. Wakwayi mondo isom wehegi kitiyo gi Muma mondo ine in iwuon. Ibiro fwenyo kanisa kaka Nyasaye ofwenyoni kendo pachi kod ngimani biro lokore.

PENJO

Wakwayi mondo ichiw duoko makare. (kare/ok kare)

1. Muma wuoyo kuom kanisa _____.

2. kanisa en catholic _____
3. Be oganda mang`eny winjo tiend kanisa _____
4. Tiend kanisa otigo e Muma kanyiso wach achiel koso

5. Christo no wacho ni obiro gero kanisene _____
6. Kanisni abiriyo mag Asia nyiso dinde abiryio mopogore opogore _____
7. Kanisa en ringer Kristo _____
8. Wan gi ringruok achiel _____
9. Kristo ewi kanisa _____
10. Piny Ruoth poko biro _____

Wakwai mondo igol duoko makare.

1. Ndik piny gigo maok kanisa _____
2. Kanisa owuok ewach mane edho Greek _____
3. Kanisa nigigepe mage _____
4. Gin kidienje mage ariyo mo tigo kuom kanisa

5. En ng`ano mano wacho ni obiro gero kanisane

6. Nogero kanise adi _____
7. Gin kanisa abiriyo mage man Asia _____
8. Ringruok adi man tie _____
9. Ngama en Ruodh Ruodhi _____
10. Ang'o monengo watim e puoth mizabibu mar Nya-
saye _____

Wakwayi mondo iler tie wechegi.

1. Ekklesia _____

2. Ringre Kristo _____
3. Jood Ruoth Nyasaye _____
4. Piny Ruodh Nyasaye _____
5. Puoth muzabibu _____

PUONJ MAR ARIYO BIRO MAR KANISA

Kanisa ne ok opore apoya dichiel. To en kod chenro, ne okore, nosingi, nogere. Muma onyiso weche gi duto maler.

Mokuongo, kanisa ne niye pach Nyasaye. Paulo nolero ne Jo kristo man Efeso, Nowachoni “Wagouru erokamano ne Nyasaye ma wuon Ruodhwa Yesu Kristo, ni mar osegwedhowa, wan ma wan kuom Kristo komiyowa mich duto mag Roho moa e polo. Kuom herane, moyierowa kuom Kristo kapok nochwe piny, mondo wabed maler maonge mbala e nyime. Nowalowa chon mondo wadok yawuote kuom Yesu Kristo, nikech mano ekaka nodwaro, kendo omor go. Ne otimo kamano mondo ji opak ng`wonone man gi duong`, mane otimonwa kuom wuode mohero” (Jo Efeso 1:3-6). Wang`e ni nowuoyo gi kanisa man Efeso kendo nowachonegi niya, Nyasaye noyierowu kapok ne ochwe piny. Manyiso ni Nyasaye ne nigi paro kuom kanisa kata ka poko nochwe piny. Mano nyiso ni Nyasaye ne nigi chenrone kowouk e pache owon. Ere kaka wany-

alo yanyo, thino kendo chayo gima Nyasaye ochano a chakruok piny.

Mar ariyo, kanisa nokor ding`eny. Isaya nowacho, “Endalo mabiro, got ma Hekalu ochung`ie nobedi mabor molooyo gode moko duto, kendo ogendini duto nodhi kanyo, kagiwacho niya... wadhiuru god Ruoth Nyasaye. Enopounjwa yorene kendo wanaluwgi...puonj mar Routh Nyasaye wouk Jerusalem. Ee, Sayun e kama owuoyoe gi joge.” (Isaya 2:2-3). Joel nowacho, “Bang`e naol Roho mara kuom ji duto. yawuotu gi nyiu nokor wach, bende jou madongo ne lek lek kendo matindo none fweny. E ndalogo ema naorie Roho mara, kata mana kuom jotich machwo gi mamon.” (Joel 2:28,29). Daniel nosiemo, “E kinde loch ruodhigo Nyasach polo nokel loch moro ma ok norum. Onge ng`ama noketh lojno, to en ma nokethi loch mamoko duto, mi otieki chuth. En to nosik kogurore nyaka chieng.” (Daniel 2:44). We waketi ranyisi mag gik mawa pounjore:

1. Piny Routh ibiro ger endalo mogik.
2. Ibiro gere e got.
3. Piny duto biro dhi ire
4. Nyasaye biro holo Roho maler kuom ji duto.
5. Obiro gere endalo loch mar ang`wen epiny ngima.
6. Obiro tieko piny roudhi mamoko duto kendo nosiki manyaka chieng`. Koro sani ere kinde ma wachegi no-chopo kare? Som Tich Joote 2:1.

2. Mara adek, kanisa nosingi. Johana nowacho

ni piny Ruoth chiegni (Mathayo 3:2). Manyiso ni en machiegni kata ochiegni gere. Kristo no singo, “To bende awacho ni niya, in Petro, tiende ni lwanda ewi lwandani ema anagerie kanisana kendo kata mana tho ok noloye.” (Mathayo 16:18). Nomedo wacho niya, “Adier awachonu ni nitie jomoko kuomu ka, ma ok notho kapok oneno Loch Nyasaye kobiro gi teko.” (Mariko 9:1). Kendo nowachonegi niya, “Ondiki e Muma ni Mesia nyaka sandi mi chier kuom joma otho chieng `mar adek, mondo wach loko chuny oland ne ogendni duto, chakre Jerusalem, mondo owenegi richogi e nyinge. Un muneno wehegi nyaka unyis ji mamoko. To bende ng`euru ni abiro oronu mich mane Wuora osingore ni nomiu, to beduru abeda Jerusalem nyaka chop uyud teko moa malo” (Luka 24:46-49).

Koro ng`euru wehegi.

1. Piny Routh chiegni.
2. Yesu nosingo ni obiro gere kata obed ni tho.
3. Jomoko mane nigi Kristo pod biro bedo mangima seche migere.
4. Obiro biro gi teko.
5. Hulo kod weyo richo ibiro yal e nyinge e kind pinje duto.
6. Obiro chake gi Jerusalem.
7. Joote ibiro pong` kod teko moa malo e Jerusalem.

Rit gigi duto e pachi kawa gikie giko mar chungo mise mag kanisa kendo wabiro neno gigo duto koel.

Koro wadhie Tich Joote 2. Kuom timo kamano wasome malongo nyadimang`eny. Jondiko mar Muma duto oyie ni kanisa noger e sechego. To moloyo ne en Jerusalem, sani en ndalo mogiko, endalo Ruodh Jorumi, teko nobiro, ji nolokore kendo weyo richo, noyal e pinje duto kendo kanisa nobedo nyaka chil kawuono, koro, kanisa mane Nyasaye nigo e pache noger, gigo manokor komakore gi wachno nochopo kare, kendo singo mane osingo noriti.

PENJO

Yie ichiw dwoko makare:

1. Kanisa noyudore Kanye mokuongo? _____
2. Nyasaye noyiero kanisa karang`o? _____
3. Hul nying jokoro adek manowuoyo kuom kanisa?

4. Piny Ruodh no biro telo nyaka karang`o? _____
5. Ng`ama nosingo ni obiro gero kanisa? _____
6. Kanisa ng`a manosingi ni ibiro ger? _____
7. Nowacho nyadidi ni obiro gero kanisa? _____
8. Piny Ruodh no biro biro e yo mane? _____
9. Ang`o mane ibiro yal Jerusalem? _____
10. Kanye mibiro som wach mar gero Kanisa? _____

Wakwai ni mondo ichiw, kare/ok kare.

1. Kanisa nochan, nokor, nosingi kendo noger. _____
2. Kanisa no opangi e pach Nyasaye _____

3. Johana nowacho ni piny Ruoth chiegni _____
4. Piny Ruoth nonengo obi gi teko _____
5. Hulo kod weyo richo ibiro yal epiny duto _____
6. Kanisa ibiro chak Jerusalem _____
7. Tich Jooto 2 nyisowa gedo mar kanisa _____
8. Ma nekinde mar Ruodh Jorumi _____
9. Ndalo mogik osechakore _____
10. Gigo manokor kendo mano singi nochopo kare kendo oritgi _____.

Wakwai ni mondo itiek wechegi:

1. “Kalwore kuome noyierowa embele jo _____
2. “Kendo magi biro kalo kuom _____
3. “Nyasach polo biro gero piny Ruodhe, ma ok nya le

3. “lokruok kendo hulo richo onego oyal,ochaki

**PUONJ MAR ADEK
CHAKRUOK MAR KANISA**

E pounjwa mokalo ne waneno e buk mar Isaya 2:2; Joel 2:28,29; gi Daniel 2:44 ni kanisa mar Nyasaye ibiro ger e ndalo giko, e Jerusalem, ka Roho maler obiro kendo, ogendni duto biro luwe, kendo obiro siko manyaka chieng’. Kaeto Kristo nosingo e Mathayo

16:18; Mariko 9:1 gi Luka 24:46-49 ni obiro gero kani-sane, ni obiro gi teko, kendo ni hulo gi weyo richo, ibiro yal e pinje duto e nyinge. Koro ka wadok e tich joote 2 wabiro fwenyo ni e wesni kende, gigo duto mane okor nochopo kare kendo singruok gi duto noriti.

Kawasomo Tich Joote 2 wayudo ni joote ne-nie piny Jerusalem sechego “Kane chieng` Pentekost ochopo, noyudo joma oyie duto ochokore kanyakla. Ne gi po ka giwinjo koko moa e polo ma mor ka yamo makudho matek, mi koko no nopong`o ot duto mane gi betie. Eka ne gineno gik machalo gi ligek mach ma-liel kowuok negi, kendo opiyo kuom ng`ato ka ng`ato. Giduto Roho maler nopong`o gi mi gi chako wuoyo gi dhok mopogore opogore mana kaka Roho nomiyogi teko mar wuoyo. To ne nitie Joyaudi moko e Jerusa-lem mane oluoro Nyasaye. Ne gia e pinje duto manie piny. Kane giwinjo kokono, ne gi chokore giduto, ken-do ng`ato ka ng`ato kuomgi nodhier nono kowinjo ka jogo wacho mana dhoge owuon.” (Tich Joote 2:1-6).

Andika nodhi nyime kanyiso pinje jogo moyu-dore kanyo. “ne gihum giduto, kendo negi dhier nono kagi penjore nia, “Ma en wach manade? “moko kuom-gi to nojarogi, ka wachoni, “Jogi omer.” To Petro noa malo gi joote apar gachiel mamoko, mi oting`o duonde, kowachone ji nia, “Un jo-Judea kod un duto modak Je-rusalem, an gi wach moro madwaro nyisou omiyochi-kuru itu uwinja. Jogo ok omer kaka uparo no, nikech

pod en mana saa adek mar okinyi. To ma e gima jana-
bi Joel nowuoyo kuome ni, Nyasaye wacho niya, “E
ndalo giko, anaol Roho mara kuom ji duto. Yawuotu
gi nyiu nokor wach bende jou matindo no ne fweny,
kendo jou madongo nolek lek. Chakre kanyo ng`ato
ka ng`ato moluongo nying Ruoth noresi.” (Tich Joote
2:12-17, 21)

Bang` nyiso gigo duto manotimore mondo ochop
singo manokor chon, Petro noyalo. Nonyiso kaka Yesu
ne en ng`at Nyasaye e kindego kotimo honnimadongo
kod ranyisi mane Nyasaye otimo kokalo kuome ekind ji.
Bang`e nonyiso kaka Kristo nokau kendo nochiu enyim
jo ng`ad bura kendo nokete elwet jogo maricho mogure
kendo onege. Nochako osiemo ni jo Nyasaye nochiere
bang` kalo lit mar tho. Mondo olok pach jogo mane
winje nonyisogi gima ne Daudi ondiko ni Kristo ne ngi-
ma, notho, noyike kendo nochier kendo nodum odhi
e polo obedie kom duong` e bat ma kor achwich mar
Nyasaye. Nodhi mbele kowacho nia, “Yesu ni ema Nya-
saye osechiero kuom joma otho, kendo wan duto wan
joneno. Osechiere mobet e bat korachwich mar Nyasa-
ye, kendo waseyudo Roho Maler mane Wuoro osingore
ni nomiwa. To gik ma koro uneno kendo uwinjogi gin
mich mogundho momiyowa. “Daudi owuon to ne ok
oidho e polo, to nowacho niya,`Ruoth Nyasaye nowa-
cho ni Ruodha ni, “Bedi e bada kor achwich ka, nyaka
chop aket wasiki obed raten tiendi.” “Jo Israel duto nya-

ka ng`e maonge kiawa ni Nyasaye oseketo Yesu, mane u guro e msalaba, obedo Ruoth kendo Mesia.”

Kane ji owinjo wachno, chunyi nochandore, mi gi penjo Petro kod Joote mamoko ni, “Jowadwa, ere gima dwa tim?” To Petro nodwokogi nia, “Lokreuru, kendo ng`ato ka ng`ato kuomu nyaka batisi enying Yesu Kristo mondo richou owenu, eka Nyasaye nomiu Roho Maler. Singruok mane Nyasaye otimono notimonu gi nyithindu. Kod ji duto man kuma bor, tiende ni ng`ato ka ng`ato ma Ruoth Nyasachwa noluong ire.” Eka Petro nomedo weche moko mang`eny masiemo ji, kendo kojiwogi mondo giresre kuom kum ma tieng` mobamno biro yudo. Kamano joma ne oyie gi wachne ne obatisi, mi chieng`no ji alufu adek nomedore e kanyakla margi. (Tich Joote 2:32, 47)

Kadhi nyime kod andikegi wayudo ni kanisa mar Nyasaye noger. Ibiro fuenyo ni gigi duto notimore Jerusalem. Teko mar roho maler no opong`o Joote. Gik mane otimore gi ne ochopo singo manokor chon. Peter no wacho ni, “To ma e gima janabi Joel nowuoyo ni.” (Tich Joote 2:16). Koro onge kiawa e kuom wachni. Ka wadhi nyime, nyaka ne Jonabi wachni gigi biro timore e ndalo mogik, kendo nyaka ne Petro wachni gigi otimore kaka Jonabi nokoro ni gibiro timore, kara kanisa noger endalo mag giko. Ji manoa epinje duto ne nitie odiochieng` no kane ji lokore kendo hulo richo noyal, kendo ji maromo gana adek noyie, nowargi, kendo

nomedgi e Kanisa. Koro kristo nogero kanisane Jeru-
salem eiga mar piero adek gadek bang` tho mar Kristo
kendo nosik nyaka chieng` .

PENJO

Nyiswa ng`amo wacho wechegi.

1. Ng`ama ne owacho ni obiro gero kanisa? _____
2. Ng`ama ne owacho “Kendo biro chopo ndalo mogik,
Nyasaye nowacho, abiro olo Roho maler kuom joga
duto”? _____

3. Ng`ama ne owacho, “Nyasaye nowacho ne Nyasa-
cha bedie lweta mar kor achwich”? _____

4. Ng`ama ne owacho, “Hul richoni kendo obatise ng`a-
to ka ng`ato kuomu enying Yesu Kristo mondo owenu
richou.”? _____
5. Ng`ama ne owach, “Resri owuon kuom ndalo mabi-
ro”? _____

Nyisi gi manokor.

1. En kara ang`o ma kanisa ibiro gere _____
2. En dala mane mi biro gere Kanisa _____
3. Ji adi ma biro donje piny Ruodhe- _____
4. Obiro biro eyo mane _____
5. Obiro bedo kuom ndalo maromo nade _____

Nyisi singo gi.

1. Nga`ma biro gero kanisa _____

2. Obiro eyo mane _____

3. Ang' o mi biro yal _____

4. Pinje adi ma ibiro yale _____

5. E nying` nga ma ibiro yale _____

**Ikuwai mondo idwoki penjo gi kowuo ke tich-
joot e ariyo:**

1. Jomage manoyudo roho maler _____

2. Ranyisi mage gin mag roho maler _____

3. Ere kaka Petro noyiso gi ni Kristo en wuod Nyasaye

4. Ji nopenjo, penjo mage _____
kendo duoko ne en _____

5. Nga` ma ne medojo mowar e kanisa _____

Nyisi gima.

1. Kanisa _____

2. Koro _____

3. Pentekost _____

4. lokruok _____

5. Batiso _____

PUONJ MAR AGN`WEN FWENYO KANISA

Ere yo ma inyalo manyogo osiepnini molal? Ibiro choko kido duto minyalo fwenyego mag dende duto kendo ichako menyo. Bange kiseyudo ng`ama ni gi kido go duto be inyalo yie ni en e jal mane imanyo, chal manani nitie dinde mang`eny e piny ka. Ere kaka nga`to nyalo fwenyo kanisa mar adier, kendo makare? Ere kaka ng`ato nyalo fwenyo kanisa mar Kristo? To mana bang` yudo man gi kido ma idwaro kipimo gi mamoko mondo ibedi gi adier ni en. To ere kido mifuenyo go? Kido go iyudo Kanye? Muma duoko penjo go.

1. Kristo emogere. “To bende awachoni niya, In Petro, tiende ni lwanda. Ewi lwandani ema anagerie kanisana, kendo kata tho ok noloye” (Matthew 16:18).

2. Nochakore e Jerusalem. Ma waneno e buk mar Luka 24:45-49 kendo Tich – Joote 2:5.

3. Tarik manochakore ne en higa mar 33 bang tho mar kristo. Ma bende otenore gi tich joote 2 kaka kanisa nochakore odiochieng` mar pentekost.

4. Kanisa oting`o nying Kristo. Kiwuoye kanisni mopogore, Paulo nondiko, “kanise mag Kristo omosou” (Jo Rumi 16:16). Nodhi nyime kowuyo gi kanise man Korintho, “un e ringruok mar Kristo, kendo ng`ato ka ng`ato en fuoni mar ringruok.” (1 Jo Kokorinto 12:27). Kare ringruok en ang`o? En Kanisa (Jo Efeso 1:22-23).

5. Kanyakla no iluongo ni jo kristo. “Jopuonjre emano kuong luong ni jokristo e piny Antiokia” (Tich Joote 11:26). “Eka agripa nowachone Paulo ni, Iparo ni inyalo loka abed ja kristo.” (Tich Joote 26:28). “Kang`ato kale sand kaka ja kristo, kiki wie kuodi to mi nying Nyasaye duong kuom sandno” (1 Petero 4:16). Kendo koro par ni, “En kende en ema ji yudo warruok kuome, ni mar onge ng`at moro machielo e piny ngima ma Nyasaye osechiwo nyinge ni ji mondo oyudie warruok.” (Tich Joote 4:12).

6. Kristo kende e wich. “En e wi kanyakla mar jo kristo, kendo kanyakla mar jo kristo e ringre. En emano chako kanyakla mar jo kristo, kendo en ema ne okuongo chier oa kuom joma otho, mi obedo jatelo kuom gik moko duto.” (Jo Kolosai 1:18).

7. Nitiere to mana achiel kende. “Nitiere Ringruok achiel gi Roho achiel, mana kaka nitie geno achiel ma Nyasaye oseluonguoe.” (Jo Efeso 4:4). Koro Ringruok en ang`o? En Kanisa (Jo Kolosai 1:18). Koro ka nitie Ringruok achiel ma en kanisa, koro nitie mana kanisa achiel.

8. Nitiere okenge mag donjo e kanisa. Magin, Yie (Jo Hibrania 11:6), Lokruok (Tich Joote 17:30), Hulo richo (Jo Rumi 10:9-10), gi batiso (Mariko 16:16). Ka ng`ato oseyudo warruok to imede e kanisa (Tich Joote 2:47). Gi Jorumi 6:3-4; Jo Galatia 3:26-27; kod Jo 1Korinto 12:13; puonjo ni ng`ato nyaka batisi kuom Kristo gi

kanisane. Komiyo chike gi luor to iwacho ni onyuole nyuol manyien ei kanisa kata e piny Ruoth Kristo (Johana 3:3-5).

9. Kaka kanisa onengo olem. Jo Kristo owinjo ochokre odiochieng` mokuongo mar juma (Tich Jooto 20:7) ka gi wer (Jo Efeso 5:19), Ka gi lemo (Tich Jooto 2:42), Ka gi puonjore (2 Timotheo 2:15), Ka gi sudo e mesa Ruoth (Tich Jooto 20:7) gi chiwo bende (1 Jo Korintho 16:2).

10. Kit puonj mar kanisa onego osik kuom Muma kende. Muma Oyiego maonge mimedo, kata migolo, (Fweny 22:18-19). Muma en mana achiel kendo en kende e chik mar kanisa. Buge mamoko kata chike mome di otamruok.

11. Chenro mar kanisa onengo obedi kaka dwaro mar Nyasaye. Kristo e wich (Jo Efeso 5:23) kendo kanisa ka kanisa Nigi jodonge kod dikon morite, (1 Timotheo 3; Tito 1). Kanisa mar kristo onge gi jatelo epinywa kataka e pinje maoko kata telo molos gi dhano.

12. Okenge mag kanisa gin adek. Tich mare en yalo wach Nyasaye (Mariko 16:15,16), konyo joma ni gi chandruok (Jo-Galatia 6; Jakobo 2) Kendo Jiwruok e kind owete ma jo Kristo (Jo-Hebrania 3:12-14).13. Ng`at ma Ja Kristo nyaka dagi e ngima maler. Ok onego waher piny. (1 Johana 2:15; Jakobo 4:4), To nyaka wanyag olemo mag Roho (Jo Galatia 5:22,23), Mana joma kare mane oyud osimbo mar ngima.(Fweny

2:10). Magi gin moko kuom ranyisi mar kanisa. Magi okau kalwuore gi chendro mar Muma, por kanisani gi ranyisi gi. kuom ranyisi, kawane ang`wen mokuongo. Kasto ipenjri ni “ng`a manochako kanisa?, nochake gi Kristo koso mana dhano?, kasto penjri, kanisa na nochakore kanye?, Be nochakore Jerusalem Koso kuonde mamoko? “Dhi nyime kod penjo ni kanisa nochakore karang`o?”. kanochakore bang` higa mar 33 to ok en mar kristo, mogik to penjri ni, “kanisa maleme iluongo nang`o?” ka okoluonge gi nying kristo to ere kaka dobed mar Kristo? Inyalo dhinyime to kata kamano mago oromo konyi fwenyo ka kanisani en mar kristo kata mar dhano. I nyalo tiyo gi ranyisi gi kiporogo kanisni mamoko kabe gin mag Nyasaye koso mag ji giwegi. Ageno ni ibiro nyalo fwenyo pogruok ka in jaadiara iwuon.

Koponi ifwenyo ni kanisa maintieno ok en kanisa makare manie muma, to daher mar jivi mondo iweri kode, mondo ipuonjri adiera iluor adierano mondo omedi e kanisa misomo e ndiko. Kendo iboro yudori e kanisa achiel ma warruok yudore.

PENJO

Wakwai mondo ichiw dwoko makare.

1. Ere kaka inyalo fwenyo osiepni manolal kuom kinde malach _____
2. Be nitie dinde mangeny epiny ngima tinende?

3. Ere kaka ngato nyalo ng'eyo mano makare?

4. En Kanye maiyude ranyisi mag fwenyo kanisa makare? _____

5. Ngano manochako kanisa? _____

6. Kanye manochakore? _____

7. Nochake karango? _____

8. Chiw nyinge? _____

9. Ringruok en ango? _____

10. kanyakla no iluongo ni? _____

11. Wi kanisa en ng'a? _____

12. Gin kanise adi man tie? _____

13. Nyis okenge minyalo donj go e kanisa? _____

14. Ere kaka ng'ato donjo ekanisa kata kuom kristo?

15. Chiw chenro kaka kanisa onego Olem? _____

16. Kit puonj mag kanisa gin mage? _____

17. Gin ang`o gini ma kanyakla ka kanyakla onego obedgo?

18. Ndik tije adek mag kanisa? _____

19. En kit ngima mane ma jakristo onego odagi?

20. Ng`a ma noyud osimbo mar ngima? _____

21. Be kanisa nyalobedo mar kristo ka dhano emochake? _____

22. Be kanisa nyalo bedo mar kristo ka nokochakore Jerusalem?

23. Bekanisanyalobedomarkristokanochakore eigamar 33 bang tho kristo? _____

24. Be kanisa nyalo bedo mar kristo ka jokristo ok tigi nyinge? _____

25. Kosewari, kristo boromedi ekanisa mane?

PUONJ MAR ABICH NYING KANISA

Ka kanisa yudore e Muma to nyaka obed gi nying manie Muma. Kata kamano nitie kanise mang'eny mochak gi dhano kendo iluongogi gi nyinge mag dhano, ere kaka magi nobiro?, moko kuom nying gi nochak mondo omiduong' joma nochakogi. kuom ranysisi, "Lutheran." Moko bende pako mana kit puonj magipuonjo kaka "Batiso", kata yore mitimogo tich Nyasaye. Moko to miyo mana odiochieng' duong' kaka odiochieng pentekost kata sabato. Eka moko to kao mana kit telo mar presbaita mar kanisa ema gi miyo duong'. To magi duto gi mamoko kao mana duong' gi luor mar kristo kagimiyo nyingego mochak kod dhano duong'. Magi e gik momiyo nying kod telo mochak gi

dhano ok nikare.

1. Gikelo pogruok: Gi kelo pogruok mane Nyasaye ok oyie mondo pogruok obedie. gi pogo ji. Gi kuedo kit lemo ma Yesu nopuonjo e Johana 17 ni wabedi e achiel waduto.

2. Ndiko okwedogi (1 Jo Korintho 1:10-17). Paulo ne onyiso owete rach mar tiyo gi nying dhano, mano ema kelo pogruok e kind gi.

3. Tiyo gi nying dhano kar tiyo gi nying Ruoth. Kata kamano wasomo kotenore gi nying kristo, “En kende ema ji yudo warruok kuome, nimar onge ng’ato machielo e piny ngima ma Nyasaye osechiwo nyinge ni ji oyude warruok,” (Tich Joote 4:12).

4. Nyinge mag dhano kod tiendgi wito ji kendo kelo bagni ni joma poko ng’eyo kendo monoji ngeyo.

5. Joma tiyo gi nyinge gi duto gi joma biro lokore a kuom kristo gin molal nikech wechegi, ok gin jomabe-
yo kendo gin joricho.

Kaka kanisa, Kristo nosingo gere (Mathayo 16:18) kristo no ng’iewo kanisa gi rembe owuon (Tich Joote 20:28), kendo en jawarne (Jo Efeso 5:23) kendo en e wich (Jo Kolosai 1:18) en adieri makende ni kanisa nyaka lounge gi nyinge mondo omiduong ng’ama nochake, jagedo, jawar kendo wich. Koro kane Paulo ne ndiko ne kanisa man Rumi, ka ohorogo mos ne kanise manie gwengego kowacho, “Kanise mag kristo omosou,” (Jo Rumi 16:16) Kendo kowuoyo gi kani-

sa man Korintho, kowacho ni “koro un e ringe kristo kendo jokanyono kiringruok” (1 Jo Korintho 12:29) kata obedo ni ringruok en kanisa (Jo Efeso 1:22-23). To nowuoyo kuom kanisa mar kristo kata kanisa mar Nyasaye (1 Jo Korintho 1:2; Tich Joote 20:28), Piny Ruoth Nyasaye (1 Jo Korintho 6:9), piny Ruodh kristo (Jo Efeso 5:5), piny Ruodh wuode mohero (Jo Kolosai 1:13), piny Ruodhwa (2 Petro 1:11) kanisa (Tich Joote 13:1). Kanisa mar Nyasaye mangima (1 Timotheo 3:15), kanisa mar wuowi makayo (Jo Hibrania 12:23) gi mamoko.

Koro kanisa ok luong gi nying ng`ato. To seche go iparo ni mano mar Nyasaye gi wuode kata ataro mare. Kata kamano nyinge go nyiso mana kanisa mane kristo ogero to kare ka ok en Kanisa Kristo to kare dobed mar ng`a? Kuom nyinge gi pagruoge gi duto biro mana nyiso ni ng`ato ok niga diera gi Muma ma giweyo Kristo ka giyiero nyinge mamoko ne kanisa Nyasaye. To kata kamano wasike Muma kendo waluong Kanisa gi nying ma Muma lounge go kawatimo kamano to newabed joma beyo kendo jo Nyasaye. Kaka jo-kristo, Muma ole-ro maler. To kwachako gi janabi Isaya; Isaya nowacho ni, Nyasaye nomi joge nying manyien (Isaya 62:2). Nyingno no chake kod Paulo higni mangeny mose kadho (Tich Joote 9:15) to ne ok onego chiwe nyaka jo yunani ne luor Nyasaye , magi duto no chopo kare e piny Antokia man Siria kamane jopuonjre okuong lung ni Jo

Kristo (Tich Joote 11:26). Bang`e waneno kama Paulo yalo ne Ruoth Agripa, kendo noduoke niya “Iparo ni I nyalo loka abed Jakristo gi kinde matin ni?” (Tich Joote 26:28). Magi to wasomo kuma Petro wacho ni “ka ng’ato kuomu yudo masira nikech en ja Kristo omi Nyasaye duong” (1 Petro 4:16). Kuom mano en adieri ni jo lup Kristo e kinde singruok manyien gin kendgi ema ne gi kuongo bedo jo Kristo. Tinde be Nyasaye dwarowa mondo wadong kwa romre, kwa kao nyinge kod telo gi tomano nyiso ni ok wan jo Kristo madieri. Nying’ mar Ja Kristo pogo ng’ato kuom jopiny kendo mano ema Nyasaye dwaro.

Kuom nying’ kanisa gi nying’ jokanyono, nying Kristo nyaka miduong. Nang’o? nikech en nying joot (Jo Efeso 4:14-15), nying moloyo nying’e duto (Jo Filipi 2:9-11) kendo nying ma warruok yudore (Tich Joote 4:12) kuom mano onego wagen kuom nyig Kristo (1 Johana 5:13), hulo nyingno (2 Timotheo 2:19), lokri kendo obatise kuom nyingno (Tich Joote 2:38) romo e chokruok mondo ilem e nyingno (Mathayo 19:20), tim magi duto e nyinge (Jokolosai 3:17), Mondo mi wayudi ngima mochwere e nyinge (Johana 20:30-31). Kwadhie paro marwa, adieri onge ng’ama nyalo wacho ni nying onge tiende. Onge warruok e nyinge kendo onge telo mag dhano, to jogo mokaogi kendo ok orwakogi biro lal nikech gin. Eyo machielo, nitire mana warruok e nying Kristo kend.

PENJO

Wakwayi ni mondo ichop penjo machuok gi.

1. “Kanisa nyaka bedgi _____
2. “Nying molos gi dhano kendo duong’ momigi gin _____
3. “Lemo mar _____” kwayo ang’o _____
4. “_____
5. “Nyasaye biro miyo joge _____

Wakwayi mondo iduok duoko makare.

1. Be Kanisa nyaka bed gi nying moae Muma mondo obed mar Muma? (Kare, ok kare).
2. Be nying molos kod dhano gi duong’ne nikare? (Kare, Ok kare)
3. Be warruok nie nying Kristo? (Kare, Ok kare)
4. Be Nyasaye biro dwarowa waduto mondo wabed gi nying achiel kawuono? (Kare, Ok kare)
5. Be ng’ato nyalo pako nying Nyasaye kapoko rwako nyinge? (Kare, Ok kare)

Wakwayi ni mondo igol duoko makare.

1. Ere kaka nying molos kod dhano biro? _____
2. Ndiki piny gi momiyo nying mag dhano gi miyo gi duonge rach? _____

3. Kristo nochulo ango? _____
4. Whachi gima ne Paulo otimo kanoyudo ka owete opogore?
5. Ang`o momiyu kanisa nyaka wuogi e nying kris-to? _____
6. Ndik piny (JoRumi 16:16) _____
7. Ringre Kristo en ang`o? (1 Jo Korintho 12:27)

8. Chiwo nyinge mamoko mag kanisa _____
9. Ka kanisa ok en kanisa mar Christo to kanisa en mar ng`a? _____
10. Jo kanisa iluongo ni? _____
11. Ndik gik moko adek mawuoyo kuom Christo?

12. En ang`o mamiyo Nyasaye dwaro wa kawuono?

13. Be owinjore wabedi ja Christo? _____
14. Ang`o momiyu wating`o nying Christo malo?
15. Owinjo watim ang`o nyingi Christo?

**PUONJ MAR AUCHIEL
CHENRO MAR KANISA**

Kristo nogero kanisa (Mathayo 16:18). Kani-sa oting`o jomoluongi, Jomoresi (Jo-Kolosai 1:13-14), kendo Jomowar (Tich Joote 2:47). En Ringruok maler

(Jo-Kolsai 1:18) kendo mana achiel (Jo Efeso 4:4).

Nikech kanisa oriwo ji te, oting’o ji miche kod alufe mag joma chokore kuonde mopogore opogore, Kendo kanisa ka kanisa oting’o mana jokanyono. Manyiso ni telo mar kanisa ok en gino moyier kata motelie gi piny kata pinje mamoko. Eyo machielo, Kanisa mar Nyasaye onge jatend piny kata ma piny opuodho.

Ndiko puonjowa ni Kristo e wi kanisa. We wasom ndiko, “Nyasaye noketo gik moko duto e teko Kristo, kendo nomiyo Kristo obedo ewi kanisa, ma en kanyakla mar jomoyie kuom Kristo. Kanyakla mar jomo yie kuom Kristo en Ringre gi wich, to jal mamiyo gik moko duto bende chopo kare kendo en wuon.” (Jo Efeso 1:22-23). “Nikech dichwo ewi dhako, mana kaka Kristo ewi kanyakla mar jomoyie kuome ma en ringre, kendo en jawar mare.” (Jo Efeso 5:23). “En ewi kanyakla mar jo Kristo, kendo kanyakla mar jo kristo e Ringre. En ema nochako kanyakla mar jo Kristo, kendo en ema nokuongo chier koa kuom joma otho mi obedo jatelo kuom gik moko duto.” (Jo Kolosai 1:18). Koro ndiko gi puonjowa ni, Kaka osendik ni Kristo ewi Ringruok, ma en kanisa. Wiye adi manitie? Mana achiel, ma en Kristo ma ok oriwo gi ng’ato ang’ata.

Ka kanisa oting’o kanisa mag guenge, to Kristo ewi kanisa manyiso ni kanisa mag gwenge jatendgi en mana Kristo. Kawadhi nyime, Paulo nowacho, “To adwaro ni mondo ung’e ni wi dichwo ka dichwo

en Kristo, kendo wi dhako en dichwo, to wi Kristo en Nyasaye” (1 Jo Korintho 11:3). Machielo, ka kanisa niggi chenrone to kristo e wich. E joma moko, jodongo gi jotend kanyakla nyaka oyier mondo one Roho maler gi gik ma kanisa dwaro. Jotelo nyaka rit kanisa (Jo Hibrania 13:17), dikon ng’iyo mana gik ma timore oko (Tich Joote 6). Kwang’iyo ndiko wuoyo kuom jotelo kod dikon e kanisa ka kanisa to ok gi wuo kuom jatelo achiel gi dikons achiel maritogi. To kendo onge jotelo gi jorit mar kanisa achiel marito kanisa machielo kata kanisni mamoko. Jo kanyakla nyaka lem kendo onge bedo gi duong’ ewi wadgi.

Wach mar Jaduong’, Jayalo, Bishob, Jakwadh, kendo presbaiter jogi duto timo tich achiel. Tiende ni Jatelo en Jayalo gi mamoko. (E Tito 1:5-9), Paulo nondiko migepe mag bedo jatelo, “En wach maadier ni ka ng’ato dwaro bedo jatend kanyakla mar Jo Kristo, to odwaro tich mogen. Kuom mano Jatend kanisa mar Kristo nyaka bed ng’at ma wach moro marach onge kuome kendo mokendo dhako achiel kende bende nyaka obed ng’at moritore, mobidhore, modimbore, mohero rwako welo, kendo ma japuonj molony. Kik obed jakong’o, kata ng’at mohero goruok, to nyaka obed ng’at mamuol ma oko hero dhawo kendo ma ok ohero pesa. Nyaka obed ng’at ma rito dalane adimba, kendo machiko nyithinde kaka owinjore mondo gimiyeye luor, nikech ka ng’ato kia rito dalane owuon to ere

kaka dorit kanyakla mar Jo Nyasaye? Kik obed ng'at mowar machiegni, dipo ka sunga omake mi bura mane oloyo satan oloye en bende. Bende nyaka obed ng'at ma joma ok jo Kristo ogeno mondo kik ji yud thuolo mar chaye, ma dimi opodhi e obadho mar satan" (1 Timotheo 3:1-7). Koro ok en ng'ata ng'ata e kanisa mowinjore obed jatelo, mana mopuodhi emowinjore oyier, to kata kamano nyaka bed ngat mokalo achiel. Ka kanisa poko yiero jotelo mopuodhi, chwo manie kanisa nyaka rit kanyakla mar jo kristo nyaka gidongre moromo chutho nyaka chop ni jotelo oyier.

Dikonde bende iyiero mondo okonyre gi jodong e orito kanisa. Gin kaka jotich kendo gitiyo e bwo chik jotelo. Paulo no golo ranyisi mag bedo jatelo, "Kamano jotend Kanisa mar Kristo bende nyaka bed joma odimbore, to ok joma dhogi ariyo, kata jokong'o kata jaoowoura ni yudo ohala. Nyaka gi bed joma onge ketho moro ma gi pando e chunyi, kendo nyaka gi bed joma omako adier mar yie marwa matek. To ka pok gi chako tich to nyaka temgi, mondo one ane ka gionge ketho moro. Kamano mondgi bende nyaka bed gi tim makare, to kik gi bed mon ma jokuoth, to gi bed mon moritore, kendo ma joadiera e weche duto. Jokony jotend Kanisa mar Kristo nyaka bed joma nigi dhako achiel, kendo gi bed joma rito nyithindgi gi miechgi maber. Jokony jotend Kanisa mar Kristo matiyo maber kendo gin gi ratiro mar lando wach yie ma wan

go kuom Kristo Yesu” (1 Timotheo 3:8-13).

Koro, ma echenro mar kanisa. Kristo e wich, ka kanisa ka kanisa nigi jorit, ebwogi biro bedo joyal, jop-uonj gi jo kanyakla. Eyo Nyasaye, ka kanisa achiel odhi ataro mar chik, jomoko nyaka dhi nyime gi yie, kata ka kanisa moko opogore ei adiera to achiel no nyaka dhi nyime kuom yie. E paro mar Nyasaye koloso chenro mar kanisa, kanisa ka kanisa nyakabed mopogore kuom mamoko, tiendeni ok twegi kamoro achiel gi chike dhano to mana kuom hera. Nyaka gi lem, gi ti kanyakla, kendo bedo achiel kuom Kristo. Onge kamoro amora ei muma mondik ni Petro kata dichwo moro ma enie wi kanisa. Onge kumondiki ni bishop chiko jo Kristo kata bende jayalo bedo ewi kanyakla. Onge kuma wasomo ni Jadolo kata ja kristo e jatelo.

Thoth kanisni mamoko opogore e paro mar Nyasaye kaka gitayo chenro mar kanisa. Mano emomiyo nitie pogruok e piny. Owinjore wadokie Muma mondo wasom adier kaka olos chenro ma kanisa.

PENJO

Wakwayi ni mondo iduok penjo makare.

1. Ng’ama noyiero kanisa? _____
2. Kanisa oting’o ang’o? _____
3. Ringre Kristo en Roho maler koso Ringruok ma oko? _____
4. Nitie kanisa adi? _____

5. Kanisa en _____
6. Kanisa oting'ó ji miche kod alufe mag dhano

7. Be jatend kanisa en jagweng', ja piny, kata pinje duto? _____
8. Be kanisa Nyasaye nigi jatend piny kata jotend piny

9. Ng'ama jatend kanisa? _____
10. Jatend kanisa mar gweng' iluongo ni _____
11. Tich jotelo gi jorit gin? _____
12. Jotelo adi gi jorit adi mowinjo orit kanisa? _____
13. Jotelo iluongo nang'ó eyo machielo? _____
14. Jotelo opuodho Kanye? _____
15. Jorit opuodhi Kanye? _____
16. Be kanisa nyaka bed gi Jotelo kod jorit kapok opuodhi? _____
17. E wachni ng'ama biro telone kanisa? _____
18. Ere kaka kanisa oriwore? _____
19. Be kaka Nyasaye oloso chenro mar kanisa inyalo puodhi? _____
20. Be petro e wi kanisa kiluwo ndiko? _____
21. Be wasomo ofis e kanisa ma ng'ato nyalo luongo ni bishop ewi kanisa?
22. Be wasomo ni jayalo e wi kanisa achiel? _____
23. Be wasomo e Muma jodolo kata Ja kristo e wi kani-
sa? _____
24. Ang'ó momiyó nitie pogruok e piny? _____

25. Ere kuma owinjore wadhie kiloso chenro mar kanisa?

PUONJ MAR ABIRIYO DONJO E KANISA

Kaka wasesomo, waseneno ber mar kanisa. Ma otenore kuom Muma mopuonjowa ni, Kristo nochiwo ngimane nikech en (Jo Efeso 5:25), No ng'iewo Kanisa gi remb Wuode owuon (Tich Jooto 20:28), kendo en jawar mare (Tich Jooto 5:23). Kwa penjore penjo gi, be Kristo otho e gima onge nengo? Be dochwer rembe e kanisa maok kare? Be dobed Jawarne ka ng'ato ok nyal war kuome? Adiera ni ibiro wacho ni ooyo e penjo gi duto. To ang'o momiyo iwacho ni kanisa ok gima nigi nengo kendo ng'ato inyalo war ka ok en achiel kuom jo Kristo? Ma en gimomiyo dhano kia tie wach kanisa kendo opidhgi gi paro maok kare.

Kata kamano Muma oko puonjo ni kanisa en jawar to opuonjo ni ng'ato nyaka bedi e kanisa mondo oware. To bende kaka yie ne ok en jawar, to bende kaka Noah gi joge nobedo eyie mondo gi warre e pi mang'eny, koro warruok nie kanisa. Ok en kamano to ka ng'ato owar imede e kanisa. Ka dhano nowinjo yalo, negimiyo luor e ndalo mag pentekosti, kendo e ndalo mabiro, "Ka gi pako Nyasaye, kendo ka ji duto mor kodgi .To odieching' kodioching' Ruoth ne me-

donegi joma owar e Kanisa” (Tich Joote 2:47). Koro ka ng’ato owar en Kanisa achiel mar Nyasaye. Ka ok en achiel mar Kanisa mar Kristo, oko ware. En mana mayot kamano. E yo machielo, onge ni ng’ato owar oko mar kanisa. Ng’ato ok nyal war ka ok en achiel kuom Jo Kristo kata e kanyakla, to bende ok nyal ware ka ok en ei Kanisa mar Kristo. Kwa dhi nyime gi somowa, onge ng’ama nyalo riwore ei Kanisa mana Nyasaya ema medo jomowar ei Kanisa mar Kristo. Nikech omedo jomowar ei Kanisa mar Kristo, koro kanisa ot-ing’o jomowar. Nyasaye ng’iyo mana chuny, jipo kod mamoko. Ma ema keto chuny dhano mondo obedne jaluor. Ka en jaluor, Nyasaye mede ei kanisa, ka ok en jaluor Nyasaye ok mede kata bedni wayie kode, kata bedni en jaluor okwanyal neno chunye. Ka ng’ato omedie Kanisa mar Jo Kristo, oyiego mana ka ojaluor kendo ijiwe. Ma egimomiyo Nyasaye ema medo ng’ato obedie Kanisa mar kristo. Nyasaye ok tim richo mora mora komedo ng’ato e joma owar kendo mana ng’ama winjo pounjne kendo oketo etim.

Nikech Kristo e jawar mar Kanyakla mar Jo Kristo kendo omedo mana jomowaro kuome. Ng’ato dwaro ng’eyo ni Nyasaye dwaro mana ng’ano moyie. Ma en adiera koa kuom Nyasaye. Kendo be ka isomo e Muma mar Tich Joote wacho ni bed gi yore makare mar donjo e kanisa.

1. Ng’ato nyakawinji adier. “Kuom mano yie a kuom

winjo. To gima iwinjo en wach maber mawuoyo kuom Kristo” {Jo Rumi 10:17}.2. Nyaka oyie kuom Nyasaye gi Kristo, “Kik chunyu parre, yieuru kuom Nyasaye to Kuoma bende yie e uru” (Johana 14:1).

3. Nyaka ohul richo ne, “Ooyo awachonu ni ka ok ulokoru uweyo richou, to uduto ubiro tho mana kaka ne githo” (Luka 13:3).

4. Nyaka ohul ne ji ni Kristo en wuod Nyasaye, Kristo nowacho kende owuon, “Ng’ato ang’ata mohulo ni en ng’ata e nyim ji an bende ana hul ni en ng’ata e nyim Wuora mae polo” (Mathayo 10:32).

5. Nyaka batiso mondo omi owe richone. Batiso ni en iko ng’ato ei pi (Jo Rumi 6:3-4; Tich Jooto 8:39) “Ng’ama oyie kendo obatisi nokwo to ng’ama oko yie bura nolo” (Mariko 16:16) “To Petro nowacho negi niya, “Lokreuru kendo ng’ato kuomu nyaka batisi e nying Yesu Kristo, mondo richou owenu, eka Nyasaye nomiu Roho Maler” (Tich Jooto 2:38).

Koro wapuonjore ang’o e puonj ni? Wayudo ni Nyasaye medo jomowar e kanyakla. Ma nyiso ni ka ng’ato oluoro Nyasaye kendo oware, adiera ni en imede e Kanisa mar Jo Kristo. Waseneno ka iwinjo adier, iyie kuom, obatisi, ihulo richoni, ihulo Kristo mano owari, kendo kitimo mago duto imedi e kanisa nikech iluoro Nyasaye. Ma eyo manyalo miyo owarwa kendo Nyasaye biro medowa e kanisa.

E yo machielo, Nyasaye owacho ni nitie yo achiel

ma en Kristo ka ng'ato dware donjo e polo nyaka nywole nywol manyien ka ibatise ei pi gi RohoMaler (Johana 3:3-5). To piny Ruoth en ang'o? En kanisa (Mathayo 16:18-19). Be Nyasaye nigi yore ariyo mondo ng'ato odonjie kanisa? Ok en kamano. Koro ka ng'ato oyie ma obatisa (mana ka iyudo Roho maler kuom wach kendo iyie kuom puonjne) ng'ano onyuol e piny Ruoth Nyasaye kata e kanyakla mar jo kristo, ma en kanisa.

Kendo Paulo nowacho ni obatiswa e Ringruok achiel (1 Jo Korintho 12:13). To ringruok en ang'o? En kanisa (Jo Kolosai 1:18). Gin adi? mana achiel (Jo Efeso 4:4; 1:22-23). Ere kaka ng'ato donjo?mana ka obatise. Kristo nowacho ni ng'ato nyaka oyie kendo obatise mondo oware (Mariko 16:16). Mano e kaka Jo Korintho notimo (Tich Jooto 18:18) koro ka ng'ato obatise e kanisa obedo achiel kuom kanyakla mar Jo Kristo kata imede. Nitie yoo achiel mondo oware, kaka waseneno, Nyasaye medo jomowar e kanisa. Be in achiel kuom kanisa ma isomo e Muma? Ka ok kamano, okowari som matut,iwinji, kendo iluor Nyasaye, kendo ibiro medi e kanisa.

PENJO

Wakwayi mondo ichiwu dwoko makare.

1. Ang'o mwaneno e puonj ma kawuono?

2. Ng'ama notho ne kanisa? _____
3. Kanisa ne ong'iewu gi ang'o? _____
4. Ng'ama jawar mar kanisa? _____
5. Ere kakawang'eyonikanisaber? _____
6. Ang'o momiyo jomoko wacho ni kanisa onge nen-go?
7. Be kanisa waro ng'ato? _____
8. Be ng'ato nyaka bed achiel kuom kanisa mondo oware? _____
9. Ere kaka ne Noah gi joge nobet mondo gi warre kuom pi mang'eny?
10. Be nitie warruok oko mar yie? _____
11. Ng'ama medo jomowar e kanisa? _____
12. Chiwu ndiko mapuonjo kuom mano?

13. Ka ng'ato owar en achiel kuom kanisa mane?

14. Be ng'ato nyalo donjo e kanisa Nyasaye?

15. Gin yore abich mage ma ng'ato owinjore okau mondo Nyasaye omede ekanisa? _____
16. Be ng'ato inyalo war ka ok oluowo chike gi?

17. Batiso en ang'o? _____
18. Ang'o momiyo ibatis ng'ato? _____
19. Piny Ruoth en ang'o? _____
20. En yo mane ma ng'ato donjo go piny Ruoth?

-
21. Ringruok en ang' o? _____
22. Ringruok gin adi? _____
23. Ere kaka ng'ato nyalo bedo kode?

24. Yoreadiminyalowargong'ato? _____
25. Yore adi manitie e kanisa? _____

PUONJ MAR ABORO KIT LEMO MAR KANISA

Kanisa en kanyakla mar jogo mowar. Tich kanisa en lemo kendo tiyo ne Nyasaye kokalo kuom Yesu Kristo. Paulo nowacho “Gimora amora ma uwacho kata utimo onego obedie nying Ruoth Yesu. Ka ugoyone Nyasaye Wuoro erokamano e nyinge” (Jo Kolosai 3:17).

“Nikech ka owuotho e dala ka, mi orango kuondeu mag lemo to noneno kendo mar misango mondikie ni **KENDONI OKET NE NYASAYE MA OK ONGE**; To Nyasaye ma ulamo ma ok ung'eyo ni emakoro onyisou wachne” (Tich Joote 17:23). Mana kaka ne gilemo kuom kia kendo, ji mang'eny bende timo kamano kawuono. ok kata milionde mag oganda emakulore ne kido kata nyiseche manono, kata kamano nitie oganda mang'eny malemo edinde mopogore opogore to gidhi ataro mar Muma.

Mar ariyo, wach Nyasaye wuoyo kuom joma lemo

kayiem nono. Kristo nowacho, “Gilama kayiem nono, ni mar gi puonjo chik mag dhano kagima gin mag Nyasaye” (Mathayo 15:9). Oganda mang’eny kawuono lemo mana kamano. En adier ni gi lamo Nyasaye to kit lembgi en kayiem nono kendo okwedi nikech gi puonjo timbe mag dhano kar bedo ewinjruok gi dwaro mar Nyasaye.

Mar adek, kit lemo ma Nyasaye be oyiego. Ma ne adiera e kinde mar Kristo kendo en adiera ekinde-wa tinende ma Nyasaye ochikowa kuom Roho (kuom ng’uono kod ng’eyo kod adiera (kaka ondiki). Nyasaye ok ochunowa mondo walem to jogo malemo koluwore gi dwaro mare.

1. Gi chokore mondo gi puonjre-kata obedo ni Timotheo ne opuonjo Muma chakre tinne (2 Timotheo 3:15), Paulo nojiwo kaka jayalo mapod tin.

Tem matek mondo inyis ji ni in ng’at ma Nyasaye oyiego, kendo ma puonjo wach mar adiera (2 Timotheo 2:15). Magi duto onego otim gi Jo Kristo to moloyo ka gichokore kendo ka gilemo. Ma e kinde ma Nyasaye wuoyo gi nyithinde kokalo kuom wachne. E Tich Joote 20:7 wasomo kaka Paulo ne oyalo ne owete kokalo kuom puonj Nyasaye.

2. Ne gi lemo- Bang’ kane ji ose luoro Ruoth Nyasaye odiochieng’ mar pentekost “Jogo noketo chunyi gi kuom puonj joote, kendo kuom chamo sap Ruoth, kendo kuom lemo,” (Tich Joote 2:42) kokalo kuom lemo

jo Nyasaye nigi thuolo mar wuoyo gi Wuonwa manie polo. Ang' o ma Jo Kristo nyalo paro ka gichokore gi Jo Kristo mamoko ka gipuonjore to ok gilem kanyakla.

3. Ka gi wero wende mag pak. Paulo ne ondiko ne owete (Jo Efeso 5:19). “Weruru wende zaburi gi wende lemo ka un kaachiel, kendo kuwer kamano to denduru Ruoth e chunyu” (Kendo som Jo kolosai 3:16; kod Jo Hibrania 13:15). Nitiere kit thumba ariyo. Mokuongo en mar duol kod nyiduonge. En kit thum mane ma Nyasaye dwaro? Ne okwayo wer kod duol, Paulo nowacho ni mondo wapak gi chunywa ne Nyasaye.

Maendi golo oko tiyo kod nyiduonge. Jo Kristo mokuongo ne pako Nyasaye. Bang'e achien dhano ne omedo tiyo kod nyiduonge, to kata kamano Nyasaye ne ok odwar kendo ok obiyiego. Jo Kristo ok nyal miyo Nyasaye duong' ka gilame gi nyiduonge mak mana ka gi ting' o nyinge malo kod alam.

4. Gichokore mondo gi sud e mesa Ruoth. Wan gi ranyisigi e buk mar Tich Joote 20:7, Mathayo 22:26-27 kendo 1 Jo Koritho 11. Nyisowa mondo wakau Makati mawa paro go Ringre Kristo kendo wakao kikombe kata mzabibu mwaparo go Remb Kristo. To mano nyaka watim nyaka kawuono.

5. Golo chiwo. Paulo nochiko jo Galatia gi Jo Korintho, “Chieng' jumapil ka jumapil ng'ato ka ng'ato mondo opog moko kuom gik ma Nyasaye osekonye go oket tenge mondo solro kik tim ka abiro” (1 Jo Korintho

16:2; 2 Jo Korintho 9:6-7). Jo Kristo mokuongo ne ro-moodioching' mokuongo mar juma ka juma. (Tich Joote 20:7, 1 Jo Korintho 16:2) mondo gilam Nyasaye. 6. Ne osiemgi. "Kik wa we maok wachokore kaachiel kaka jomoko oseweyo timo, to nyaka wajiureuru ng'ato gi ng'ato to moloyo onego utim kamano ka uneno ka chieng' Ruoth sudo machiegni" (Jo Hibrania 10:25).

Jo Kristo ma kawuono bende nyaka bed kod kit lamo machal, kendo gi jiwo ji machal. Lemo mar kanisa yot kendo oriere. To ji mang'eny bagni kuom yot mare no. Gi paro ni onengo obed mara bora kendo ka owuok e kitwa kod timbewa, ka gitimo kit timbe magala gala kod nowacho weche elemo kod mamoko to ok en kamano. Nyasaye fwenyo dwarone kaka onego olame. Ok oyie ni dhano mondo okethi, ok onengo omed kata gol to ka ng'ato otimo kamano to Nyasaye biro kuong'e. Nyasaye osewuoyo kendo joge nyaka winje, mano e yo makende monego olam go Nyasaye, opake kendo oluore.

PENJO

Wakwayi mondo iduok penjo makare.

1. Kanisa olos gi ang'o? _____
2. Tich kanisa en ang'o? _____
3. Ang'o monego otim e nying Ruoth? _____
4. En kit lemo adi mwasomo e singruok manyien?

5. Paulo ne nikanye mane oneno kit nyiseche manono?

6. Ne owacho ang' o kuom lembgi? _____
7. Be nitie jogo malemo kamano kawuono? _____
8. Ng' ama nowacho negi nigilamo nyiseche manono?

9. Ng' a momiyo ne gilamo nyiseche manono? _____
10. Chiw ndiko koa e muma? _____
11. Be nitie ng' ato kawuono malamo Nyasaye eyo manono? _____
12. Lemo mar adiera en mane? _____
13. Ndik Johana 4:24? _____
14. Lamo Nyasaye e Roho hulo ang' o? _____
15. Lamo Nyasaye e adier hulo ang' o? _____
16. Lemo mane ma Nyasaye dwaro kuom joge?

17. Ondik e ndiko mane kaka jo Nyasaye onego olem?

18. Chiw chenro abich mag lemo? _____
19. Ere kaka Nyasaye wuoyo gi joge kawuono?

20. Ere kaka nyithi Nyasaye wuoyo gi Nyasaye kawuono?

21. Gin kit wende ariyo mage manitie? _____
22. Chiw kit wer ma Nyasaye oyie go? _____
23. Mesa Ruoth en ang' o? _____
24. En odiochieng' mane ma jo Kristo onego olem?

25. Be chenro mar Nyasaye inyalo med kata gol?

PUONJ MAR OCHIKO TICH KANISA

Ang’o momiyo kanisa nitie? Dwaro mare en ang’o? Tich ne en ang’o? Mondo mi wang’e wabiro dokie ndiko mar Nyasaye.

To mokuongo, we wang’i ni kanisa ok en ohala, sikunde mag somo kata kuonde thieth, kamigoe buge kata kuonde miuse buge mondo olos go pesa. Kata kamano gigi duto nyalo bedo mabeyo to Ja Kristo owuon nigi thuolo mar timogi. Eyo machuok ok gin tich mar kanisa. Nyadimang’eny, jolemo mag piny osekao thuolo gi ahinya e timo tije mag kamago. To kata kamano tije gi giketo mabor kuom dwaro mar Nyasaye kendo gitiyone jogegi.1. Yalo Wach Nyasaye. Kristo nopuonjo jootene bang’chier mare kendo kanochiegni dok e polo. “Omiyo dhiuru ulok ogendni duto jopuonjrena, ku batisogi e Nying Wuora gi Wuowi gi Roho Maler, kendo kupuonjogi rito weche duto masenyisou. To winjuru an kodu ndalo duto nyaka giko piny.” (Mathayo 28:19-20). Eka nowacho nigi niya, “Dhiuru e piny duto uland wach maber ni ji duto. Ng’ama oyie kendo obatisi nokwo, to ng’ama ok oyie bura nolo” (Mariko 16:15-16).

Bang'e Paulo nodhi nyime kajiwo kijana matin Timotheo, "Land wach Nyasaye kendo ket chunyi kuom tijno kinde duto, kata ka piny ber kata ka piny rach kwer weche duto ma ok nikare kendo rie weche maricho kijiwo ji kendo puonj gi kinda duto" (2 Timotheo 4:2). Ndiko mamoko inyalo chiw to magi nyiso ni Nyasaye dwaro ni mondo oyal Wach. Ang'o mane kanisa timo endalo mag Jooto? Jogo netimo gima Nyasaye okonogi mondo gi tim. Ne giyalo Wach Nyasaye. E buk mar Tich Jooto en kod ranyisi duto kuom weche mag lokruok. Joyalo mane ne niggi chunyi mar lando Wach Nyasaye? Som Tich Jooto 2,8,9,10, kod 16. To ng'ama ne oyalo kendo opuonjo? Bang' ka sand maduong' nosebirone Jo Nyasaye e Jerusalem. Andika wacho, "Joma noyie noke kuonde duto kalandu wach maber" (Tich Jooto 8:4).

Machielo, Negi yalo ang'o? Gima owinjo itim en somo ndiko e buk mar Tich Jooto kendo ibiro neno iwuon. To eyo machiek, negi puonjo adiera mar Kristo. Gima ng'ato owinjo otim mondo oware, onengo ong'e ber mar kanisa, chenro mar lemo, ber mar ngima mar Ja Kristo, gi mamoko. Paulo noriwo gite kowacho "Wach msalaba en mana fuwo ne jogo ma lal, to en teko Nyasaye ni wan joma ireso" (1 Jo Korintho 1:18).

Kopogore, Nyasaye nochiko ni wach oyal. Paulo nowacho ni yie biro koa kuom winjo Wach Nyasaye (Jo Rumi 10:17). Kendo Kristo nowacho, "Bende

ubiro ng'eyo adiera, kendo adiera nomi ubed thuolo” (Johana 8:32). “To ere kaka ji nyalo lame ka ok gi yie kuome? Koso ere kaka degiyie kuom jal ma pok giwinjo wachne? Koso degi winji ka entie nadi ka ng'at malandonigi wach onge?” (Jo Rumi 10:14). Magi duto nyiso ni dhano olal (Jo Rumi 3:23; 6:23). Koro hera Nyasaye nyaka yal (Jo Rumi 5:8). Nyiso ni dhano nigi Jawar (Johana 13:16), kendo kokalo kuom luoro Nyasaye dhano inyalo war e richone (Jo Rumi 1:16-17; Mariko 16:15-16). Jogo mokwedo Nyasaye kata ma ok oluoro Nyasaye biro lal (2 Jo Thesalonika 1: 7-9). Mano emomiyo Wach Nyasaye nyaka yal.

2. Konyo jomodhier. Wang'i ranyisi e tich Nyasaye ka nyiso ni kanisa ne dewo. E Tich Joote 2:45 kawasomo, “Negi bedo ka giloko mwandu gi pesa, kendo gi pogore kaka ng'ato ne dwaro” Ma en chiwo ma ng'ato chiwo kohero. Kamano, Kendo e Tich Joote 6 wasomo pogruok manobedo kuom jo Greece gi Jo Hibrania nikech mond liete mag Greece nojwang' gi e telo mar kindeno. Koro Joote noluongo Jopuonjre kanyakla kendo negi yiero chwo abiriyo e kindgi mondo gi ti tij kanisa.

Wasomo ka Paulo nodhi Jerusalem mondo okony jomodhier ma Jo Kristo. Nodhi nyime kowacho, “Nikech kanyakla mar Jo Kristo ma Makedoniagi Akaya noneno ni ber mondo gigol chwo okony Jo Nyasaye modhier man Jerusalem” (Jo Rumi 15:26). Koro Paulo

nondiko ne owete man Korintho, “To kuom wach solro mutimo ni Jo Nyasaye un bende timuru kaka nanyiso kanise mag Jo Kristo manie piny Gaalatia mondo otim. Chieng’ Juma pil ka Juma Pil ng’ato ka ng’ato kuomu mondo opog moko kuom gik ma Nyasaye ose-konye go, oket tenge mondo solro kik tim ka abiro” (1 Jo Korintho 16:1-2).

Ng’ama owinjore gi kony? Adiera en ni joma nigi dwaro e kanisa mokuongo ne ji te. Ma en jomodhier, jodongo moti,mond liete, weche matuch ka okong’e, nyithi kie mar kanisa kendo gimamoko. Kawasomo, ‘‘-Emomiyo kinde mora mora mwayudoe thuolo to ber watim niji duto maber, to moloyo nijogo mowetewa kuom yie’’ (Jo Galatia 6:10). To ok en ji te mowinjo okony. E 1 Timotheo 5 wasomo ni ng’ato nyaka kony pile mana ka ok onyal konyore owuon, oonge gi wede manyalo konye, kendo ng’ano nyaka dongre e yie mar Kristo. Mondo koro pesa Nyasaye oti maber, ok ni ikonyo ng’ata ng’ata mokwayo.

Ok en jo kanisa kende mowinjo okony to mana ji duto man gi dwaro mar kony, kata bed ni kanisa nigi nyalo. Som Jakobo 1:27 kendo Jakobo 2. Ma eyo mar chopo e ji gi Wach. To ere kuma pesa ae e tijni? Giaa kuom Jo Kristo, ka gin gi chuny mar chiwo (1 Jo Korintho 16:1-2; 9:6-7). Manyiso ni kanisa ok kos chiwo, ka giyie ni mondo okony jomodhier.

3. Jiwo kanisa. Jiwo tiende ni gerruok, tiegruok,

jiwruok mondo okony jo kanisa otiegre kuom chuny. Ere gigo mamiyo ng'ato jiwore? Wach Nyasaya, tiyo kanyakla, riwruok e lemo, konyo wadu, tiyo tije maber gi hera kod mamoko. Som Tich Joote 9:31; Jo Rumi 14:19; Jo Korintho 8:1; Jo Thesalonika 5:11; 1 Jo Korintho 14:26; 2 Jo Korintho 12:19 gi Jo Efeso 4:12.

Mogik ji mang'eny penjore ka kanisa nyalo timo gigi ka ok giriwore eriwruok mag piny kata dhano kaka jatend kanisa kendo kanisa ka kanisa, mana kaka ng'ato ka ng'ato owinjo oti tije mana ka joge golo chiwo.

Yalo, konyo joma nigi dwaro, joma ijiwo, kendo gin yore mikonyo go dhano kendo nyaka giko. Nyasaye inyalo mi duong' e gigo tee. Kanisa onge tich moro to mana ma. Siasa, ohala, kendo loko kanisa e gima nono to mana riwruok mag piny opogore gi tich Nyasaye. Kanisa Nyasaye en Ringruok Maler ka entie e piny to ok en mar pinyni. Ka akwayo mondo uluor Nyasaye kendo konyo dhano, ka gibedo maler, e warruok mar Jo-Kristo kendo miyochwechne duong'. Ma e Kanisa Nyasaye.

PENJO

Wakwayi ichiw dwoko ma kare.

1. Kanisa Nyasaye ok en ohala mane? _____
2. Be kanisa nigi wichkuot ka itimo ohala? _____
3. Tich kanisa en ang'o? _____
4. Chiw chike Nyasaye e Mathayo 28:19-20 kendo

Mariko 16:16? _____

5. Wach gima omiyo Jo Kristo machon ne gipogore?

6. Gin gik mage mane giyalo? _____

7. Ere kaka yie biro? _____

8. Ang' o maketowa thuolo? _____

9. Ere kaka ng' ato iwaro? _____

10. Ng' ama nyalo lal? _____

11. Be kanisa dewo joma nigi dware? _____

12. Ng' ama nochiwo ne jodware e owete man Jeusem?

13. Be ji te owinjore okony? _____

14. Girube mage mowinjore okony mokuongo?

15. Ndik ber mar konyo? _____

16. Be joma ni oko mar kanisa owinjore okony?

17. Ere kuma pesa aye mondo okony jodware?

18. Tich adi mowinjore watim chiwo kaka Jokristo?

19. Ler tiend wach jiwo? _____

20. Ere gik makelo jiwo? _____

21. Ere kaka Nyasaye omiye duong' kendo omiye luor?

22. Ng' ama en wi kanisa? _____

23. Ere tij Kanisa? _____

24. Be kanisa en mar pinyini? _____

25. Ere kaka siasa, ohala, manie kanisa gi mamoko kani-
sa kwedo?

PUONJ MAR APAR WINJRUOK E KANISA

Kanisa manie piny tinde ginyiso dewruok ka gionge gi winjruok e kanisa. Yorgi marach osebwogo dhano kamora amora. Tie wachni nitie pogruok mag dinde e piny, kendo achiel gi mamoko oholgo. To kendo, winjruok ok nyal kel gi dinde mag dhano kata bedni oyiego kata okoyiego. Pogruok biro mana bedo kapod nitie koso winjruok kata koko. Koro duoko en ang'o? Duoko iyudo mana e Muma. Mondo adiera mar winjruok obedie, dhano nyaka we puonjgi, chikegi, nyinge kanisa, buge momedi, gi mamoko to mondo gikaw Muma gi som kendo gipuonjre, gi yie kuome kendo miye luor. Mano nyalo kelo winjruok maduong'. E gima Nyasaye nolamo e buk mar Johana 17. Ka dhano otimo kamano, gibiro yie mana kuom gimoro achiel ka gimiyu luor gimoro achiel, giduto girwako nying Roho, gi tiyo kanyakla, gi duto gipuonjo gimoro achiel, kendo gi duto gidhi e polo. Biro bedo mayot mondo winjruok osiki ka dhano oluwo Kristo.

Ndiko okwedo pogruok. Muma wacho ni Nyas-aye ochayo joma pogore kata kelo pogruok eyi owete (Ngeche 6:19). E 1 Jo Korintho inyisowa ni kanisa man Korintho nopogore. Mondo ochik gima chal kama, Paulo no kawo yo achiel mar ketho tiend gima ne okelo pogruok. Nochako wacho ni, “Owetena asayou e nying Ruodhwa Yesu Kristo ni beduru gi winjruok udu-to kuom gima awacho, mondo kik ubed gi pogruok e kindu to uriwru chutho kuom paro achiel kod dwaro achiel” (1 Jo Korintho 1:10), kendo nodhi nyime kopenjo penjo adek, moro ka moro nyaka duok makare, penjo ne gin; Be Kristo opogi? Be Paulo nogur ne un? Be obatisi e nying Paulo? E penjo adek gi inyalo duok ni ooyo.

To koro nonyiso rach mar pogruok.

Kendo Paulo nondiko ne owete moa Romi, “Akwayou owetena beduru motang’ gi joma kelo pogruok kendo miyo ji lal,ka gi tamore luwo puonj manegiyudo. Ayeuru kuom joma chalo kamago nikech ok gin jo Tich Ruodhwa Yesu Kristo to gitiyo mana ne gombogi gi wegi. Gi wuondo jomakia gi weche mamit kendo malombo ji” (Jo Rumi 16:17-18). E Jo Kolosai 2:20-21 owacho, “Ne utho kuom Kristo mi ogonyu kuom timbe machon mag piny. To koro ere gimomiyo uwotho ka jopiny? Ang’o momiyo uwacho chike mawacho kama, ‘Kik imak gini, Kata ni,’ ‘kik ibil gini,’ ‘kata ni,’ ‘kik imul gini,’? To gigi duto gin mana gik mokethore kos-

etigo, kendo wechegi duto gin mana chik kod puonj mag dhano.”

Magi duto iwacho ni puonj mag dhano, chike gi, miyo dhano duong', yie kendo luwo buge mamoko to ok Muma. Gin gik makelo pogruok. Eyo machielo, winjruok en gima kelo mor mana ka ng'ato oluwo Kristo. En Kristo mano lemo ni, “Ok gin kende ema akwayonigi to akwayo bende ni jogo moyie kuoma nikech Wach ma gilando. Wuora mi gibed achiel kaka in kuoma, kendo kaka an kuomi, e kaka gin bende gibed kuomwa mondo piny oyie ni in ema niora” (Johana 17:20-21). Koro Nyasaye nolemo egima ok kare? Ooyo. Adiera winjruok nyalo bedo karang'o? Kawaluwo Kristo. Puonj mag dhano pogowa to Muma puonjowa e winjruok.

E Jo Efeso 4:1-6 wan gi yo mar winjruok. Winji, “E momiyo an ng'at motwenikech Ruoth, akwayo ni mondo uwuoth mowinjore gi luong mane Nyasaye oluongou go. Pile kik ubed joma sungore, to beduru mamuol, kendo horeuru mos, bende nyisuru hera ma uherorugo kuom weyo ni joweteu kethogi. Temuru kaka unyalo mondo urit winjruok kaachiel. Nitie Ringruok achiel, gi Roho achiel mana kaka nitie geno achiel ma Nyasaye oseluongowae. Nitie Ruoth achiel, gi yie achiel, kod batiso achiel. Nyasaye bende en achiel, ma wuon ji duto. En ema oloyo gik moko duto, kendo otiyo kuom gik moko duto kendo en eyi gik moko

duto.” “Ifwenyo ni ma en winjruok kendo ka ifwenyo kamano, nitie mana achiel achiel e gigo duto. Ng’ama owinjo ni nitie mang’eny? Winjruok mar kanisa ineno eyi Kristo kowacho obiro gero kanisane” (Mathayo 16:18), manyiso achiel,ma en Ringre (1 Jo Korintho 12:27), kendo en e wich (Jo Kolosai 1:8). Adiera en ni onge ng’ama nyalo riambo ni Nyasaye nigi Ringruok ariyo kod wiye ariyo. Kanisa be en mana od Nyasaye kata Joode (1 Timotheo 3:15).To gin ute adi kod Joot? Achiel, kuom adiera. Kristo en Ruoth (Johana 3:3-5; Jo Kolosai 4:11; 1 Timotheo 6:15). Epiny Ruoth adi manitie kendo Ruodhi adi manitie? Mana achiel.

Adiera Muma kwedo paro mag dinde ma en pogruok. Eyo machielo, okelo winjruok, kaachiel, yieruok kod herruok. Ka Muma ok nyis ni kanisa en Ringruok marach, moting’o dinde mamoko, ka luwore kod yie gi timbe gi nyiso ni kanisa en mar Kristo, oting’o joma oluongi, Joma luwo Kristo, kendo moluoro puonjne. Jomowar Kristo ok pog gi joma owar kendo be kanisa ne okopogi. Pogruok kata pogo Kanisa eyo moro en kwedo Kristo kaluwore gi kaka nolemo.

PENJO

Wakwai igol duoko makare.

1. Be nitie dewo dinde kaluwo winjruok? _____
2. Ang’o momiyoye tinde winjruok nyaka bedi? _____
3. Be winjruok inyalo kel kod dinde? _____

4. Duoko mar winjruok en ang' o? _____
5. Ang' o ma dhano nyaka tim mondo winjruok obedie? _____
6. Ng' ama lemo ni ji mondo obedie achiel? _____
7. Duoko mane mabiro bedo ka winjruok nitie? _____
8. Be ndiko kwedo pogruok? _____
9. Ng' ama Nyasaye ochayo? _____
10. Ndik piny 1 Jo Korintho 1:10? _____
11. Ndik penjo adek ma Paulo no penjo kanisa mane ni Korintho? _____
12. Jo mage mowinjore odwoki? _____
13. Giwinjo jomage? _____
14. Be owinjo wakwergi? _____
15. Ng' ama lamo Nyasaye kayiem nono? _____
16. Kristo nolamo ang' o? _____
17. Be nolemo ne gima ok kare? _____
18. Ndik yo mar winjruok? _____
19. Gin adi moro ka moro? _____
20. Kanisni adi mane Kristo ogero? _____
21. Kanisa en ang' o? _____
22. Wiye en ng' a? _____
23. Be Kristo nigi Ringre mang' eny gi wiye mang' eny? _____
24. Nyasaye nigi joge adi? _____
25. Be wach Nyasaye biro pogoa koso ketowa e winjruok achiel? _____

PUONJ MAR APAR GACHIEL KIT PUONJ MAR KANISA

Tie wach mar “creed” nowuok e dhok mar Latin miluongo ni ‘credo’ ma ilere ni, “Yie, chike ma jomalemo oyiego, kit lemo ma ji ogeno kuome, chike kata paro mag ji moketi mondo otigo kata nyaka luw.” Ka ng’ato paro kuom puonjgi to nyaka opar kuom “Puonj mag Joote” kendo “Puonj man Nikae.”

Kata kamano onge mora amora mayudore e Muma. Kawadhi nyime, kanisa mora amora molos kod dhano ni kod puonj mag dhano e kido machal, luor margi, kata mahulo yie margi kod mamoko. To magi duto omed e wachNyasaye manyiso kit buge man gi puonj moko mopogore gi puonj manie Muma. To buge man gi puonjgo oting’o puonj matin mantie e Muma, ni mana gi matin.

To buge maonge gi gimora amora mak mana Muma chalo ka nono nikech wan gi Muma. Fweny 28:18-19 gi Jo Galatia 1:6-9. Omedo jiwowa ni kik wamed gimora mora e Wach Nyasaye, kata ok onego wagol kuome kata gwenyo wechego. Eyo machielo, ochopo kare (2 Timotheo 3:16-17), giromo chuth (Jacobo 1:25) kendo onego wawuo. To mano e kaka Nyasaye chikowa (1 Petro 4:11). Koro onge tiende mondo wamed buge moko kata buge michakowa. Jolemo manie piny kawuono opogore ok nikech giluwu wach Nyasaye to giluwu mana puonj mag dhano, gi mino ni

kanisa ka kanisa nyaka bed gi chikegi gi gik mamoko. Ma nyiso ni Muma ose jwang', en gima lit. Kwayo marwa ni ng'ato kata waduto kik wawer gi buge mag dhano kendo wadogie Muma ma en Wach Nyasaye. Ma ok bi pogowa gi Yesu Kristo. Ere puonj mag kanisa Kristo? Waonge gi jawar moro amora mak mana Yesu Kristo kendo waonge buk moro amora mak mana Muma kende.

Paro kod riekowa onge nengo. Waonge kod teko mar gwenyo Muma. Onego waluor puonj mage kendo wanyis ji. Wakwayo jiduto mondo osom kendo oluw wach Nyasaye Johana 5:39, 2 Timotheo 2:15. Wakwayo ji kamora amora otim gima Muma puonjo. Waonge gi buge momedi mwaluwo kendo okwayie ni nitie dhano mora amora manyalo ndiko buk marom gi Muma. Ok wayie ni nitie ng'ato ang'ata ma Nyasaye omiyo teko mar ndiko buge go. Onge ng'ata ang'ata ma Roho maler omiyo teko mar ndiko buge go. Wach Nyasaye oa kuom Nyasaye kende, mochik gi Nyasaye, kendo owarowa. Kawadhi nyime, Wach Nyasaye ema biro ng'ado nwa bura (Johana 12:48). Ok inyal ng'eyo adiera mak mana kidhi kuma adierano yudore. Koro mondo mi wayie gi adiera no,nyaka wayie gi adiera no. Oko chuno kata ka ji mang'eny osewuondi kod dinde. Kendo oko chuno kata kajomoko osewuondi kata ose lal e lemo mag piny. Dhano osedhi kuom dhano mondo giyud konyruk molooyo Nyasaye. Dhano osedhi kuom

puonj dhano kar somo Muma. En adiera ni dhano nyaka dogie Muma mondo mi oware. Wajiwo dhano mondo odogie Muma mondo opuonjre adiera kuom kanisa. Nitie kanisni mang'eny ahinya e piny. Kare ere mar adiera? Nyaka wapuonjre pogo gi.

Onge ng'at manyalo dhiye buge gi mondo ong'e adiera kuom kanisa. To ng'ato osesomo adiera kuom kanisa mar Kristo, oko bi bedo kod buok kuom fwenyo achiel maluwo puonj manie Muma. Wajiwo dhano mondo odogie Muma mondo opuonjre adiera ma ng'ato nyalo luwo mondo ong'e adiera ma ng'ato nyalo yudo e warruok. Nitie yore mang'eny ma ng'ato nyalo yudo go warruok, koluwo kod puonj mag dhano to ka ng'ato odhie bug Nyasaye obiro fwenyo ni ochakore kod winjo Wach mar adiera, oyie olokre owe richone, ohul Kristo, ka aye ibatise mondo owene richone (Mariko 16:15-16; Tich Jooto 2:3-8).

Ere pogruok ma en go ka luwo gi gima dhano wacho? Nyasaye ema waro ji kendo nyaka winje kendo yie kuome mondo mi owari.

Wajiwo dhano mondo odogie Muma mondo opuonjre kaka inyalo lam Nyasaye. Mano dhi ataro gi kaka dhano wacho ni nitiere yore mang'eny ma inyalo lamgo Nyasaye. To Muma puonjo ni nitie mana yo achiel kende ma Nyasaye ochiko mondo mi olame go Johana 4:24. Ok mana kuom wechegikende, to kuom weche duto momakore kod warruok, ngima kod dago

ngima mar Nyasaye. Wabiro jiwo ng'ato kata ji duto mondo osom Muma kuom ng'eyo adiera manitie. Ka ng'ato odago kit ngima ma Muma oko yiego to ok onyal yudo warruok kendo ng'ano ok en ja adiera. Jachien dwaro wabed mabor kod Muma mondo mi dhano olal. To mondo mi dhano owar nyaka bed machiegni kod Muma, nyaka oyie kode, kendo en emonego ochik Jo Kristo. Mano e yo kende minyalo war go ng'ato kendo en e ndiko mar adiera. Puonj en ang'o? En Yesu Kristo gi wechene kopogore kode onge machielo. Wayie ni Yesu Kristo en Wuod Nyasaye. Wayie kode kendo be waluwe. To wajiwo ji duto mondo otim kamano.

Puonj mag dhano nyalo terowa mana kamoro achiel kendo ma en kum mosiko. Yesu nodwoke niya, "An eyo, kendo an e adiera, bende an e ngima. Onge ng'ama dhi ka Wuora mak ok okalo kuoma" (Johana 14:6).

PENJO

Wakwayi mondo ichiw dwoko ma kare.

1. Ler tiend puonj? _____
2. Ang'o ma kanisni mag dhano nigo?

3. Nyis ane gima notimore ne joma golo kata medo e Wach Nyasaye?
4. Be Muma ochopo kare? _____
5. Gima kare en ang'o? _____

6. Ere kaka onego wawuo? _____
7. Be nitiere tiend medo buge moko mag puonj?

8. Ang' o momiyo dinde opogore kawuono? _____
9. Be Muma nyalopogowa? _____
10. En kit puonj mage mag kanisa Nyasaye?

11. Be yie wa kata parowa nyalo konyo tinde? _____
12. Be wan gi ratiro mag gwenyo gima osendiki?

13. Be nitie ng' ato e piny ka manyalo ndiko buk maket kod Muma? _____
14. Be Nyasaye omiyo ng' ato ratiro mar ndiko buk mowach ni bugno ket gi Muma? _____
15. Wach Nyasaye nowuok Kanye? _____
16. Wach mane mabiro ng' adonwa bura chieng' giko?

17. Adiera en ang' o? _____
18. Ere kaka dhano manyo konyruok? _____
19. En buk mane mwadhie mondo mi wapuonjre adiera kuom kanisa? _____
20. Be nitie yore mang' eny miyudoe warruok? _____
21. Ang' o ma Muma puonjo ni nyaka ng' ato tim mondo oyud war ruok? _____
22. Be Nyasaye ofwenyo e wachne gima dhano otim kalame? _____
23. Be Muma inyalo injili? _____

24. Be ji te nyalo winjo Muma machal? _____

25. En ng'at achiel mane ma en eyo madhie polo?

PUONJ MAR APAR GARIYO SIGAND KANISA

E Tich Joote 2, ka e kama ne ochake kanisa Ruoth kata Piny Ruoth. Jopuonjre ne ni Jerusalem. Kama ne Roho olwar kuomgi. Pinje mang'eny ne nitie nikech ne gi biro mondo gichokre e Pentekost. Petro gi Jopuonjre mamoko nowacho ni ma e odiochieng' mochopo mane osekor gi Jonabi. Joel, Kristo osetho kendo odiochieng' mogik ochakore. Lokruok kendo weyo richo noyal. Oganda alufu adek noyie kod injili manoyal mi obatis-gi kendo Ruoth nomedo gi e Kanisa. Kendo kochakore Jerusalem injili nolandorenyaka Judea kadhi Samaria, to mogik nolandore e piny ngima nyaka kit chuech duto manie bwo polo ose winjo (Tich Joote 1:18; Mathayo 28:19-20; Mariko 16:15-16; Jo Kolosai 1:23).

Kanisa nodongore e kinde mag jolup Ruoth kendo nolandore matek. Bang' ka Paulo oselokore, nolo-so kit wuodhe adek mar lando injili, ok mar yalo ni Jo Yahudi kende to ne Jo Yunani be. Kendo oganda mang'eny nolokore, kendo kanyakla mag kanisa mar Kristo nochokore e piny Asia gi Europe to maendi ok yot nikech sand ne nitie. Mokuongo nochak sandgi gi Jerusalem to nikech sandno Jopuonjre nokere ma gidhi

kuonde maboyo lando Wach (Tich Jooto 8:1-4). Kaka ndalo sudo Jo Rumi nochako seyo Jo Kristo ka gigango negi wach kendo gisandogi kinde duto e piny Rumi. Paulo nomaki kendo otere e twech e piny Rumi mondo oyale. Sigana ni nyisowa ni kopogore gi Johana, Jopuonjre Yesu duto nonegi nikech Kristo. Miche gi gana gi milionde mag oganda Jo Kristo nowito ngima gi kata obedo ni sand ne nitie. To kanisa nodongore. Ok en sand kende ema nomiyo kanisa okere, to bende gik mane timore e kanisa owuon. Ja tich Nyasaye Paulo nowuoyo kuom odiochieng mabiro ma pogruok nobedie. Eyo machielo ni Jo Kristo moko nowe yorno ma gipogore. To waket pachwa e gik manowacho. “To koro wadwaro wuoyo kodu kuom biro mar Ruodhwa Yesu Kristo, kendo kaka ibiro chokwa kanyakla mondo waromne. Wakwayou mondo kik uparru, kendo kata kik chunyu chandre, kugalo ni chieng’ Ruoth osecho-po. Kik uyie ni mondo ng’ato owuondu e yo moro amora, bed ni en yor Fweny kata en wach ma ng’ato ohulo kata barua moro muparo to mit oa kuomwa, ni-mar chieng’no ok nobed kapok piem mogik obetie, kendo kapok ng’ato mochayo chik othinyore. En e jal magikone en mana lal. Obiro sungore, kokwero gimora amora miluongo ni Nyasaye, kata gimora amora milamo. Enohedhre kata en obed e Hekalu mar Nyasaye, kohulo owuon ni en Nyasaye. Donge unyalo paro ni kane pod an kodu, to ne anyisou wachni? To koro

nyaka bed ni ung'eyo gima pod osinde ni mondo kik ofwenyre nyaka ndalo moketne chopi. Teko mopondo mar tich Chayo Chik koro tiyo ling'ling', to kata jal ma koro sindo ng'at mochayo chik ogol oko, to teko no nofwenyre. Bang'e ng'ato mochayo chik no thinyre, to Ruoth Yesu nobi gi duong'ne duto, mi nonege gi muya moa e dhoge kendo notiek tekone duto.

Biro mar ng'ato mochayo chikno nobed tich satan. Notim honni duto gi ranyisi mag miriambo, kod wound duto maricho miwuondo go joma olal. Jogo nolal kamano nikech gidagi hero adier manyalo miyo gikwo. Mano e momiyo Nyasaye ne ooronegi teko moro mondo owuondgi, kendo omi giyie gima ok adiera kamano nokum ji duto mane otamore yie adiera, to ohero mana richo" (2 Jo-Thesalonika 2:1-12).

Kowuoyo gi jodong kanisa man Efeso, Paulo nowacho, "To tang'uru kendo rituru kueth duto ma Roho Maler osemiyou mondo uriti. Beduru jokwath mag kanisa mar jomoyie kuom Nyasaye mane ong'iewo gi Remb Wuode owuon. Ang'eyo ni ka ase-a, to ondiegi ma ngemo no donj e dieru, kendo ok gini we kueth ngang'! Ndalo biro ma jomoko nowuogie kuomu, mi puonj weche mag miriambo mondo giywa-go jopuonjre olugi e momiyo tang'uru, kuparo nikuom higni adek, odiochieng' gotieno, ne ok aweyo ma ok asiemo ng'ato ka ng'ato kuomu ka pi wang'a chwer" (Tich Joote 20:28-31). Mana kaka Paulo nosiemo, ni

nitie jomoko ma noa e kanisa mar Kristo mi gibar gi puonj moko. Puonj moko to wacho ni baro kendo weyo yie nobiro kotenore gi kit sand kata riwruok mar kanisa. Chenro Nyasaye en ni kanisa ka kanisamon-do ochung` kende gi jodonge kod dekonsge. Kata kamao kaka ndalo dhi kanise gi nochako mana miyo jowete gi duong` manomiyo achiel kuom jodongo go nochako telone kanise. Ma ok en gima notimore mana dichiel to en gima notimore kuom higni mang`eny, e higa mar miauchiel kod auchiel bang` tho mar Kristo. Noket bishop mokuongo matelonegi makata Popeno-telone Kanyakla go komakore gi yie gi. Ma ema nokelo kanisa mar catholic kaka wang`eye tinde. Ang`o motimore ne kanisa mar Kristo? Jogo matin mapod odong e yie nodhi nyime, kata obedo ni joka noseweyogi. To Nyasaye nosingonegi Piny Ruoth kata kanisa nodong` kochung` motegno, kendo mano e kaka nobedo.

Kata ne riwruoge duto e piny ngima nong`eyo, to katholik notelo negi e piny ngima. Kokalo kuom lojno higni mia achiel ne gin e mudho. Ma netimore nikech kanisa mar katholik. Jodolo kata Fadha kende ema nigiratio mar somo kendo ng`eyo Muma, eka ginyiso ji gima Muma owacho.

Ma nyiso ni ginyiso ji mana gik ma gin giwegi gidwaro mondo ji ong`e. E kindeni, kanisa mar catholic bende nopogore gi riwo bat achiel mar Rumi to machielo Greek kuom batiso mar kiro pi elenda wang`

kod tiyo gi nyiduonge. Bang`e kanisa mar katholik man Romi kokalo kuom jotende kod mamoko, negimedo buge moko ma ng`eny kod kit puonj moko bende. Bang`e achien kanisa mar katholik noweyo kit puonj makare ma ng`ato miluongo ni Martin Luther no donjo ni odwaro duoge eyo. Jali ne Jadolo. To kata kamano nogole oko mi noweyo puonjo e kanisa ma ochako timo gik moparo ni beyo. Kuom magi duto grube moko nononjo miluongo ni `Protestant` mi nokelo gimiluongo ni dinde. kata nobedo ni Lutheran ne temo duoko oganda duto e piny ngima mondo odogie Muma to mano ne okochopo kare. E higa mar miachiel apar gabiriyo gi apar gaboro ne nitie jodinde mang`eny e piny mar Europa kod America mane ohol kod bagni. Mos mos negi chako weyo gwenyruok kendo negi manyo koni gi koni yo ma ginyalo dok go e Muma. Gombo margi ahinya en ni gichak kanisa manyien to negi dwaro mondo gi dokie Muma. Kendo negi timo kamano. To kochakore e sechego, negi dwaro bedo jo Kristo maler mayudore e singruok manyien mosebedo kiwinjo ei aluora mar piny ngima gi ji milionde maweyo puonj mag dhano to bedo jo Kristo ka Muma e ogai margi. Jo Kristo dhie piny duto mondo gi yal wach mar adiera, osefweny ni kanisa mar adiera yudore e piny mar Africa, India, Rasia, Poland, kod kuonde mamoko. Kanisa oseyudore kawuono kaka ne en chon, onge tiende waluw sigande mondo wang`e ni kanisa noa e Muma ma kawa luwo

to wanie kanisa mar Nyasaye. Kodhi nyime, en Wach Nyasaye (Luka 8:11) kendo onyago gik machal kama- go mana kaka nonyago e kinde mag joote, jo Kristo kod Kanisa mare ochung` nyaka chieng`. Koro osebe- do koyudore kamora amora, nyaka are odiochieng` manochakore kendo obiro bedo nyaka chieng`, ka onge dhano kata jachien man gi teko mar ketho mani- ye piny Ruoth Nyasaye, kanisa ne, kobedo gi loch are chakruok nyaka gikone. Kendo obiro bedo gi Nyasaye nyaka chieng`.

PENJO

Wakwayi ichiw dwoko makare.

1. En Kanye e Muma mawayudo sigana kaka nochak kanisa Ruoth?
2. E mane manochakore? _____
3. Gin ji adi mane omedi e kanisa chieng`no?

4. Kanye kendo mane oyale injili? _____
5. Gin wuodhe adi mane Paulo odhie? _____
6. Be Paulo noyalo ni jo yahudi kende? _____
7. Pinje ariyo mage manochak kanisa nikech Paulo?

8. Ang`o mane joote otimo e sama negi kere e piny?
9. Ng`ama nosando kanisa mar Kristo? _____
10. Ang`o mane Paulo osiemo ni biro timore e kinde mabiro? _____

11. Jootadi mano negi nikechye? _____
12. Be kanisa no dongore kata ni sandogi? _____
13. Ere kaka sando kanisa nochakore? _____
14. Ang`o mane otimore e higa mar mia auchiel kod auchiel bang` tho Kristo?
15. Ang`o momiyu noluong higni mang`eny go ni higni mag mudho?
16. Ang`o manotimore e kanisa mar Kristo? _____
17. Nysis okenge ariyo ma kanisa mar katholik opogorego? _____
18. Ndik ji ariyo mano temo loko kanisa mar katholik?
19. Ang`o momiyu negi temo duoge eyo makare?
20. En riwruok mane manowuok komakore kod pogruoge go?
21. Be negi nyalo duoko ji e Muma chuth?
22. Ang`o manotimore e higni mar mia achiel gi apar gabiriyo kod apar gaboro? _____
23. Be jogi nochako kanisa manyien ka gitiyo gi Muma e chenro man ekanisa Nyasaye? _____
24. Be kanisa ma chal kama oseyudore gi Jo Kristo e piny ngima? _____
25. Be kanisa mar adier mar Kristo yudore e piny kawuono?

PUONJ MAR APAR GADEK KANISA MA KAWUONO

Kanisa Kristo ne ochaki higni alufu ariyo mose kalo. (Tich Joote 2) to pod entie tinende, mana kaka ne entie. “To ere kaka ma nyalore?” Inyalo penjori penjoni. To mana kiluwo chenro mar kanisa e singruok manyien. Moko osebayo yo mondo wafweny ni ma e kanisa mokuongo chaki to nyaka walugi achiel kachiel nyaka e odiochieng`mar Pentekosti. Ka ok kamano to ok en mar adier. Mokuongo use winjo ka Nyasaye wacho ni piny Ruodhe tiende ni kanisa ok netieki to nochung` motegno nyaka chieng`(Daniel 2:44; Luka 1:33; Hibrania 12:28). Ma nyiso ni kanisa ne ochakore kumoro e piny kendo a chakruok ne pod entie tinende. Kama Chielo wan gi Wach Nyasaye (Luka 8:11) ma be nie singruok manyien. Kane wachni ogolo Jo Kristo e ndalo mag jopuonjre Kristo, obiro golo Jo Kristo bende tinende. Ka joma nolokore mobedo Jo Kristo e kinde cha nolosokore kanisa to kamano e kaka adiera nobed kawuono. Kare yot mondo kanisa mar Kristo yudre kuma ji timoe dwaro mar singruok manyien.

Nyasaye osemyo joge chenrone mondo gi luw. Nomiyo Noah chenro no mondo oluw ka odhi yie (Chakruok 6). No miyo Musa chenro mar gero od lemo. Kaluwore gi chik, “Ne olosogi duto koluwore gi chenro man e onyisigi e wi got” (Jo Hibrania 8:5). To koro e singruok manyien wan kod weche mosefweny kaka

chenro makare e kanisa Nyasaye. Kaka Noah gi Musa ne igeno mondo oluw chenro mane omigi. Kuom mano wan be onego waluw chenro kanisa. Mana kaka Noah gi Musa noluwo chenro mar Nyasaye. Kuom ondho yie gi Hekalu. Kendo Nyasaye nomor kod duoko gi. Koro wan be ka waluwo chendro mag kanisa to Nyasaye biro morgo, kuom mano kanisa biro siko mana kaka nosingo ka ok wamedo kata wagolo (Fweny 22:18-19). Gigo duto ma ifwenyogo kanisa makare osemiwa e singruok manyien. Nyasaye osenyisowa gima kanisa en, ng'ama nochake, kuma nochakore kod sama nochakore gi nying mane ogerego. Nying joma nie kanisa, kaka ng'ato nyalo bedo Jakanyono kaka ileme to gi tij kanisa, kod wi kanisa ma engo gi jawarne gimamoko. Owacho te maonge kiawa kuom gima kanisa en. Chenrokanisa oyangore mana kaka Wach Nyasaye oyangore.

Koro gima onego watim en mana somo Muma mondo wanyal pogo pogo kanisa achiel mar adier manie Muma kendo manie kanisa nogo ma Kristo nochako. Mana kaka kodhi nyago mana olembe e kaka Wach Nyasaye be mana kaka osebedo are chon. Kanisa mar Kristo nyalo yudore e piny ngima kata kamora amora, e samora mora tek ni ng'ato luwo gima Muma puonjo. Ok onyal bedo kamora amora ma dhano ok tim dwaro mar Nyasaye. Kanisa mar Kristo dongo kendo landore nikech otimo mana dwaro mar Muma kende. Okwedo pogruok to opako mana Kristo. Ma e kanisa

kende minyalo som e Muma. Ok en din kata riwruok mag dinde. Ok en Protestant kata katholik, Sektarian kare en ang'o? En mana Kanisa Kristo mano kende. Kanisa Kristo onge gi jotelo e piny ka, ok omi ng'ato duong', oonge gi chenromoro molos gi riekod dhano. Kanisa ka Kanisa ochung' kende owuon gi jodonge, jodolo, joyalo, jopuonj kod Jokristo. Onge ng'ama duong' ne wadgi nimar kanisa onge gi jatelo. Kanisa mar Kristo osebedo ga gi wasike to kata kawuono pod en gi jo wasike. Dinde mag dhano kwede nikech ok gi yie kod kanisa maok luvre kod kit timbe gi. Ok giyie kod kanisa nikech ok gi yie riwore kodgi, nikech gi ng'eyo ni nitie ng'ato ma temo luwo Muma kende. Sama giluwu puonj dhano, to gi ng'eyo ni kanisa manie Muma to luwo mana Kristo kende kendo tiyo gi nyinge. Sama giluwu dhano kendo gitiyo gi nyinge gi ataro gi kanisa mar Kristo ok gin mar adier. To gin mana mandhogo chunje ji gi miriambo. To tich gi chal ka nono. Kanisa Ruoth osebedo jaloch kuom kidienje duto. Jo wasik piny duto kod mago mag satan ok nyal chunge, kawarango nyalo bedo matin kipimo gi manie aluorawa, to no bedni jogo matin ema nowar (Mathayo 7:13-14). Kristo ni mana gi kanisa achiel kendo odi-ochieng' achiel noduogi mana ni kanisa achiel no (Jo Efeso 5:27; Johana 14:1-6), en e Ruoth achiel mar piny Ruodhno kendo obiro duogo mondoochiw ne Nyasaye (1 Jo Korintho 15:24). En gi miaha achiel (Fweny 21:9).

To enobi odiochieng' moro achiel okawu miaha ne no, matiyo gi nyinge. To kuom mago obiro wachonigi ni ngang' oko ng'eyo gi, obiro pudhogi oko (Mathayo 15:13) ibiro chokgi kaeto iluto gi e mach. Kwayowa kawuono en ni ji mondo obed jo Kristo mar singruok manyien maler. Duog e Wach Nyasaye kendo en ema nobed ogai mari. Som Muma to ibiro ng'eyo adieri, tim gima Muma wacho to ibiro yudo warruok kendo no medie kanisa achiel ma isomo e Muma.

Ka ok in jakanyo mar kanisa mar Kristo to wajiwi mondo ibed jakanyo no. Yie kuom Nyasaye, hul richo-ni, wach e lela ni Yesu Kristo en Wuod Nyasaye kaeto obatisi kamano eka ibiro yudo warruok (Mariko 16:16; Jo Rumi 10:10; Tich Joote 2:38). Bang' mano Nyasaye biro medi e kanisane kendo ibiro bedo ja Kristo (Tich Joote 2:47; 11:26). Be ibiro timo kamano. Onge ng'ama dechuni mondo itim kamano, to ka ibiro somo Muma wageno ni ibiro dwaro mondo ibed ja Kristo bang'e iket ngimani obed kaka Nyasaye dwaro mondo iyal e piny Ruodhe.

PENJO

Wakwayi ni iduok penjo gi makare.

1. Kanisa noyer e odiochieng' mane? _____
2. Be kanisa nitiere tinende? _____
3. Be ochuno ni ng'ato nyaka luw kanisa ma chon mondo ong'e ni en kanisa Nyasaye? _____
4. Kodhi mar piny Ruoth en ang'o?

5. E ndalo mane ma Nyasaye nowacho ni piny Ruoth biro chung'?' _____

6. Kodhi ne obiro golo ang' o kawuono? _____

7. Nyasaye nomio Noah gi Musa ang' o? _____

8. Chenro mar kanisa ni kanye? _____

9. Ere kuma ranyisi mar kanisa Nyasaye me ondikie?

10. Nyasaye nyisowa ang' o kuom kanisa?

11. Ere kaka wabiro ng' eyo kanisa mar adiera mantie Muma? _____

12. Ere kuma kanisa Nyasaye yudore tinende?

13. Be kanisa en din? _____

14. Be en gi jatelo mar piny? _____

15. Jo wasik kanisa gi jomage? _____

16. Gig lweny gin ang' o? _____

17. Be kanisa ni gimor kaluwore gi dinde? _____

18. Ang' o momiy o Kristo duogo? _____

19. Kwayowa en ang' o? _____

20. Ndik yore ma ng' ato onego oluw mondo obed Ja Kristo kata achiel kuom Jo Kristo?

Wakwayi mondo iduok, kare kata ok kare.

1. Be kanisa mane Kristo ogero nitie tinende? (Kare; ok kare).

2. Nitie mana kanisa achiel mar adieri? (Kare; ok kare).
3. Orwako nying Kristo? (Kare; ok kare).
4. Ng'ato nyaka obed achiel kuom ang'o mondo oware?
(Kare; ok kare).
5. Kristo biro duogo chieng'moro achiel ne kanisa ni?
(Kare; ok kare).